**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ**
**ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

**ФАКУЛЬТЕТ СОЦІОЛОГІЇ ТА УПРАВЛІННЯ**

**КАФЕДРА СОЦІОЛОГІЇ**

**Кваліфікаційна робота**
**бакалавра**

# СТУДЕНТСЬКЕ САМОВРЯДУВАННЯ У ФОРМУВАННІ ГРОМАДСЬКОЇ АКТИВНОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Виконав: студент IV курсу,
групи 6.0541-смк
спеціальності С5 «Соціологія»
освітньої програми «Соціологія
медіації та кримінології»
Є.А. Полтавець

Керівник: доцент кафедри соціології,
к.філос.н.
Т.Ф. Бірюкова

Рецензент: доцент, професор кафедри
соціології, д.філос.н.
В.О. Скворець

Запоріжжя – 2025

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ**
**ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Факультет Соціології та управління
Кафедра Соціології
Рівень вищої освіти Бакалавр
Спеціальність 054 Соціологія
Освітня програма Соціологія медіації і кримінології

ЗАТВЕРДЖУЮ
В.о. завідувача кафедри
_____В.О. Скворець
23 грудня 2024 року

**З А В Д А Н Н Я**
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТЦІ

Полтавцю Єлисею Андрійовичу

1. Тема роботи (проекту) Студентське самоврядування у формуванні громадської активності студентської молоді
Керівник роботи Бірюкова Тетяна Федорівна, к.філос.н., доцент кафедри соціології
Затверджені наказом ЗНУ від 19 грудня 2024 року № 1992-с
2. Строк подання студентом роботи 06 червня 2025 р.
3. Вихідні дані до роботи 1. Божинов Р. А. Особливості розвитку студентського руху в Україні (1991-2004 рр.). *Наукові праці Чорноморського державного університету ім. Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія». Сер. : Історичні науки*. 2009. Т. 94, Вип. 81. С. 75-78. 2. Громадянська активність студентства м. Мелітополя у контексті трансформації суспільно-політичних відносин в Україні. Лабораторія соціологічних досліджень МДПУ ім. Б. Хмельницького. Мелітополь, 2012. 56 с. 3. Підгаєцька А. В. Розвиток студентського самоврядування в університетах Канади (друга половина ХХ – поч. ХХІ ст.) : монографія; Уманський держ. пед. ун-т імені П Тичини. Умань : Візаві, 2021 183 с.
4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити):
1. Уточнити зміст понять: «студентське самоврядування», «студентська молодь», «громадська активність». 2.Визначити стан наукової розробленості проблеми студентського самоврядування у формуванні громадської активності студентської молоді. 3. Визначити методологічні підходи дослідження. 4. З'ясувати Роль громадської активності студентської молоді у розвитку громадянського суспільства та стійкості української держави. 5.Дослідити розвиток студентського самоврядування як чинника формуванні громадської активності студентської молоді. 6. Розглянути форми і засоби студентського самоврядування. 7. Обґрунтувати засади прикладного дослідження студентського самоврядування 8. Проаналізувати ефективність засобів студентського самоврядування у процесі формування громадської активності здобувачів освіти. 9. Надати рекомендації щодо оптимізації студентського самоврядування як чинника формування громадської активності студентської молоді.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)_____

6. Консультанти розділів роботи

| Розділ | Прізвище, ініціали та посада Консультанта | Підпис, дата | |
|---|---|---|---|
| | | завдання видав | завдання прийняв |
| Розділ 1 | Бірюкова Т.Ф., доцент кафедри соціології | 24.12.24 | 24.12.24 |
| Розділ 2 | Бірюкова Т.Ф., доцент кафедри соціології | 04.02.25 | 04.02.25 |
| Розділ 3 | Бірюкова Т.Ф., доцент кафедри соціології | 04.04.25 | 04.04.25 |

7. Дата видачі завдання 23 грудня 2024 р.

## КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

| № з/п | Назва етапів кваліфікаційної роботи | Строк виконання етапів роботи | Примітка |
|---|---|---|---|
| 1. | Вибір та формулювання теми роботи | Грудень 2024 | *виконано* |
| 2. | Опрацювання наукових джерел | Грудень 2024 | *виконано* |
| 3. | Робота над вступом | Січень 2025 | *виконано* |
| 4. | Робота над першим розділом | Січень 2025 | *виконано* |
| 5. | Робота над другим розділом | Лютий 2025 | *виконано* |
| 6. | Проведення соціологічного дослідження | Березень 2025 | *виконано* |
| 7. | Робота над третім розділом | Квітень 2025 | *виконано* |
| 8. | Робота над висновками | Травень 2025 | *виконано* |

Студент _____ Є.А. Полтавець

Керівник роботи (проекту) _____ Т.Ф. Бірюкова

**Нормоконтроль пройдено**

Нормоконтролер _____ Т.О. Ратушна

# РЕФЕРАТ

*Дипломна робота*: складається з 58 сторінок, 36 позиції у списку літератури, 2 додатків.

СТУДЕНТСЬКЕ САМОВРЯДУВАННЯ, СТУДЕНТСЬКА МОЛОДЬ, ГРОМАДСЬКА АКТИВНІСТЬ

*Мета наукового дослідження:* дослідити ефективність функціонування студентського самоврядування у закладі вищої освіти та його ролі в процесі формування громадської активності студентської молоді.

*Об'єкт дослідження:* громадська активність студентської молоді як дієвий механізм формування громадянського суспільства.

*Предмет дослідження*: студентське самоврядування як чинник формуванні громадської активності студентської молоді.

*Методи наукового дослідження:* аналіз, анкетування.

*Гіпотеза дослідження:* Студентське самоврядування є важливим фактором формування громадської активності студентської молоді, оскільки позитивно впливає на суспільну активність молодих людей у майбутньому.

*Висновки:* 1. Незважаючи на зафіксований низький рівень формальної участі молоді в громадських організаціях, історичні події останніх років свідчать про високий рівень громадянської свідомості серед молоді. Це вказує на те, що громадянське суспільство в Україні, попри періодичні «революції», залишається слабким і фрагментованим.

2. Завдяки широким можливостям, які надає студентське самоврядування, воно сприяє розвитку лідерських якостей, волонтерства, відповідальності, навичок командної роботи та громадської освіченості серед студентів..

3. Рівень залученості студентів до студентського самоврядування в умовах воєнного стану, демонструє позитивні тенденції. Роль студентського самоврядування у формуванні громадської активності підтверджена: респонденти вважають культурні, волонтерські, спортивні та освітні ініціативи основними чинниками, що мотивують їх до активної участі в громадському житті.

## SUMMARY

Diploma thesis consists of 58 pages, 36 references, 2 appendices.

STUDENT SELF-GOVERNMENT, STUDENT YOUTH, CIVIC ACTIVITY

*Research purpose* is to investigate the effectiveness of the functioning of student self-government in a higher education institution and its role in the process of forming the civic activity of student youth.

*Research object* is civic activity of student youth as an effective mechanism for forming civil society.

*Research subject* is student self-government as a factor in forming the civic activity of student youth.

*Research methods* analysis, questionnaire.

*Research hypothesis* is student self-government is an important factor in forming the civic activity of student youth, as it has a positive effect on the social activity of young people in the future.

*Conclusions:* 1. Despite the recorded low level of formal participation of youth in civic organizations, historical events of recent years indicate a high level of civic consciousness among youth. This indicates that civil society in Ukraine, despite periodic “revolutions”, remains weak and fragmented.

2. Due to the wide opportunities provided by student self-government, it contributes to the development of leadership qualities, volunteerism, responsibility, teamwork skills and civic education among students.

3. The level of student involvement in student self-government under martial law demonstrates positive trends. The role of student self-government in shaping civic activity is confirmed: respondents consider cultural, volunteer, sports and educational initiatives to be the main factors motivating them to actively participate in public life.

**ЗМІСТ**

ВСТУП……..6
РОЗДІЛ 1. МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЛІ СТУДЕНТСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ У ФОРМУВАННІ ГРОМАДСЬКОЇ АКТИВНОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ……10
1.1. Уточнення змісту і сутності ключових понять: «студентське самоврядування», «студентська молодь», «громадська активність»……10
1.2. Стан наукової розробленості проблеми студентського самоврядування у формуванні громадської активності студентської молоді…….14
1.3. Підходи і методи дослідження ролі студентського самоврядування у формуванні громадської активності студентської молоді……..…17
РОЗДІЛ 2. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЛІ СТУДЕНТСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ У ФОРМУВАННІ ГРОМАДСЬКОЇ АКТИВНОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ……22
2.1. Роль громадської активності студентської молоді у розвитку громадянського суспільства та стійкості української держави…….22
2.2. Розвиток студентського самоврядування як чинника формуванні громадської активності студентської молоді……..27
2.3. Форми і засоби студентського самоврядування у формуванні громадської активності студентської молоді……33
РОЗДІЛ 3. ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЛІ СТУДЕНТСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ У ФОРМУВАННІ ГРОМАДСЬКОЇ АКТИВНОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ……39
3.1. Обґрунтування прикладного дослідження студентського самоврядування у формуванні громадської активності студентської молоді……..39
3.2. Аналіз ефективності засобів студентського самоврядування у процесі формування громадської активності здобувачів освіти…….41
3.3. Рекомендації щодо оптимізації студентського самоврядування як чинника формування громадської активності студентської молоді…….48
ВИСНОВКИ……...51
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ……54
ДОДАТКИ……...59

# ВСТУП

*Актуальність дослідження.* Сучасне українське суспільство потребує виховання свідомих громадян, які обізнані у своїх правах і можливостях та здатні ефективно їх реалізовувати задля сталого демократичного розвитку держави. Одним із чинників, що сприяють розвитку громадянської активності студентської молоді, є студентське самоврядування. Відповідно до особливостей Болонського процесу, до якого залучена і українська система освіти, студентське самоврядування є провідним елементом освітньо-виховного середовища закладів вищої освіти. Студентське самоврядування починає функціонувати вже на рівні академічної групи, гуртуючи студентів в цілісну команду, залучаючи до участі у різноманітних заходах, створюючи умови для розкриття їхнього потенціалу. А взагалі провідними рівнями студентського самоврядування виступають факультет, гуртожиток та університет в цілому. Надання широких повноважень студентському самоврядуванню дозволяє студентам долучитися до можливості управління освітнім процесом, розвитку соціальних ініціатив та активізації суспільного життя студентства.

Воєнний стан, що триває в Україні понад три роки, та пов'язані з ним виклики значно підсилили актуальність активного громадянського суспільства, у якому ключову роль традиційно відіграє молодь. Одним із дієвих інструментів залучення молоді до громадської активності є студентське самоврядування. Інтерес до вивчення його впливу на формування громадянської позиції студентства зумовлений низкою факторів. Зокрема, важливо усвідомлювати, що під час навчання у закладах вищої освіти, студенти, які беруть участь у діяльності студентського самоврядування, не лише здобувають знання, а й розвивають організаторські та управлінські навички. Це сприяє формуванню ініціативності, відповідальності й здатності до самоорганізації — якостей, що є фундаментальними для розвитку ефективного громадянського суспільства.

Актуальність також зумовлена тим, що в умовах війни роль студентського самоврядування значно зростає, адже ті соціальні процеси, які наразі

відбуваються в країні, сприяли підвищенню рівня соціальної свідомості студентства, стимулюючи його участь у волонтерстві, правозахисній діяльності та громадських ініціативах. Але враховуючи безпековий чинник, даний фактор не є розповсюдженим по всій країні. На сьогодні в тих регіонах країни, які вимушені проводити освітній процес в дистанційному форматі, студентське самоврядування знаходиться в стані стагнації. Тому, виникає потреба в розробці ефективних методів, які б сприяли розвитку студентському самоврядуванню в умовах дистанційного навчання.

Студентське самоврядування відіграє також важливу роль у формуванні лідерських якостей та управлінських компетентностей у здобувачів освіти. Усвідомлення цього потенціалу є надзвичайно актуальним у сучасних умовах, адже саме виховання нової генерації лідерів через участь у студентському самоврядуванні у майбутньому сприятиме динамічному та ефективному розвитку держави. Отже, дослідження ролі та особливостей функціонування студентського самоврядування на сьогодні потребує аналізу його ефективності у процесі формування громадської активності здобувачів освіти, для подальшої оптимізації даного інструменту.

Дослідженню ролі студентського самоврядування, як чиннику формування громадської активності студентської молоді, присвятила свої наукові доробки низка вітчизняних дослідників, серед яких:, О. Войчун, А. Зленко, О. Ісайкіна, Н. Казакова, Л. Лисак, Ю. Кращенко, Т. Польова, Л. Хижняк, Н. Черниш та ін. Дослідники здебільшого розглядали вплив студентського самоврядування на формування свідомої особистості, як є частини громадянського суспільства.

*Проблемна ситуація.* Хоч студентське самоврядування і є одним з тих механізмів, що сприяє формуванню громадської активності студентської молоді, але його ефективне застосування стикається з низкою проблем та викликів. Далеко не всі студенти зацікавлені в участі у різноманітних формах студентському самоврядуванні. Це обумовлено відсутністю персональної мотивації або зневірою в реальний вплив студентського самоврядування на

життя закладу освіти. Певна частина студентів непоінформована на достатньому рівні щодо особливостей та можливостей студентського самоврядування.

Поширеною проблемою студентського самоврядування є недостатній рівень підготовки лідерів студентського самоврядування, які здатні до ефективного захисту прав студентів, поширення думки студентів, та взагалі реалізації ефективної комунікації всередині студентської спільноти щодо особливостей та ролі самоврядування. Однією із перешкод розвитку студентського самоврядування є відсутність підтримки з боку керівництва закладу освіти в доцільності та раціональності функціонування органів студентського самоврядування. Також відсутність досвідчених менторів або консультантів з боку викладачів чи громадських організацій може гальмувати розвиток самоврядування.

*Об'єкт дослідження.* Громадська активність студентської молоді як дієвий механізм формування громадянського суспільства.

*Предмет дослідження.* Студентське самоврядування як чинник формуванні громадської активності студентської молоді.

*Мета роботи.* Дослідити ефективність функціонування студентського самоврядування у закладі вищої освіти та його ролі в процесі формування громадської активності студентської молоді.

Для досягнення поставленої мети було поставлено низку наукових *завдань:*

– уточнити зміст та сутність ключових понять дослідження: «студентське самоврядування», «студентська молодь», «громадська активність»;

– дослідити стан наукової розробленості проблеми студентського самоврядування у формуванні громадської активності студентської молоді;

– визначити підходи і методи дослідження ролі студентського самоврядування у формуванні громадської активності студентської молоді;

– розглянути роль громадської активності студентської молоді у розвитку громадянського суспільства та стійкості української держави;

– дослідити особливості розвитку студентського самоврядування як чинника формуванні громадської активності студентської молоді;

– дослідити форми і засоби студентського самоврядування у формуванні громадської активності студентської молоді;

– обґрунтувати прикладне дослідження студентського самоврядування у формуванні громадської активності студентської молоді;

– провести аналіз ефективності засобів студентського самоврядування у процесі формування громадської активності здобувачів освіти;

– надати рекомендації щодо оптимізації студентського самоврядування як чинника формування громадської активності студентської молоді

*Гіпотези дослідження.*

1. Студентське самоврядування є важливим фактором формування громадської активності студентської молоді, оскільки позитивно впливає на суспільну активність молодих людей у майбутньому.

2. Значну роль в ефективному функціонуванні студентського самоврядування відіграє лідер.

3. Залучення широкого кола студентської молоді до участі у студентському самоврядуванні та урізноманітнення форм його діяльності більше сприятиме формуванню громадської активності здобувачів освіти.

*Структура дипломної роботи.* Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку літератури та додатків.

# РОЗДІЛ 1
# МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЛІ СТУДЕНТСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ У ФОРМУВАННІ ГРОМАДСЬКОЇ АКТИВНОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

## 1.1. Уточнення змісту і сутності ключових понять: «студентське самоврядування», «студентська молодь», «громадська активність»

За для досягнення мети даного наукового дослідження, одним із основних кроків є уточнення сутності та особливості основних понять даної роботи. Комплексне розуміння змісту таких понять як : «студентське самоврядування», «студентська молодь», «громадська активність», дозволить чітко осягнути ключові аспекти теми даної роботи.

Предметом дослідження даної кваліфікаційної роботи є поняття «студентське самоврядування». Трактування його сутності зустрічається як і в нормативно-правових актах, так і енциклопедіях, та наукових доробка низки науковців. Одним із основних джерел уточнення змісту поняття «студентське самоврядування є Закон України «Про вищу освіту» від 1 липня 2014 року № 1556-VII. Відповідно до засад даного закону, студентське самоврядування розглядається як «право і можливість студентів (курсантів, крім курсантів-військовослужбовців) вирішувати питання навчання і побуту, захисту прав та інтересів студентів, а також брати участь в управлінні закладом вищої освіти» [18]. Враховуючи особливості даного визначення можемо зазначити, що студентське самоврядування це законом захищена діяльність, завданням якої є просування власних потреб та запитів до закладу вищої освіти (ЗВО) на засадах самоврядування.

Колектив авторів посібника «Студентське самоврядування для «чайників»», визначає трактує наступним чином – «тудентське самоврядування є формою самоорганізації студентства, що виконує функції представництва та захисту їхніх прав, а також слугує засобом для самореалізації. Його основне призначення – виступати голосом студентів у взаємодії з адміністрацією закладу

вищої освіти та забезпечувати захист їхніх інтересів.» [23]. Щодо особливостей даного визначення, то бачимо, що студентське самоврядування є інструментом відстоювання інтересів та захисту існуючих прав студентів.

Не менш цікавим є визначення Я.І. Юрківа, який зазначає, що «студентське самоврядування – це управління та регулювання всієї різноманітності видів діяльності студента як особи, котра навчається у закладі вищої освіти» [30]. Вважаємо, що дане визначення вказує нам на управлінський аспект можливостей, які надаються в рамках навчання в закладі освіти.

Як зазначає Г. Троцко, «студентське самоврядування – це форма управління студентами різноманітною діяльністю свого колективу на засадах свободи, рівності, безпосередньої участі в керівництві його справами» [24]. Враховуючи особливості даного визначення, бачимо, що студентське самоврядування науковцем сприймається як форма управління, завдяки якій амбітні студентські лідери управляють певною діяльністю, яка базується на низці певних принципів.

Розглянуті поняття вказують нам, що студентське самоврядування необхідно розглядати як правову можливість, інструмент реалізації самоврядних ініціатив та інструмент захисту прав студентів, а також можливість самостійно оптимізувати студентське життя. Комплекс можливостей як можливо реалізовувати на рівні студентського самоврядування, дозволяє паралельно з отриманням освіти, розвивати низку навиків: самоорганізація, відстоювання та захист власних інтересів, відповідальність, та ін.

Для того, щоб осягнути специфіку та особливості студентського самоврядування, необхідно розглянути сутнісні особливості основного суб'єкту студентського самоврядування – студентської молоді.

В сучасному науковому просторі існує низка визначення поняття «студентська молодь», розглянемо більш детально деякі із них. Так, наприклад А.Г. Грибушенкова зазначає, що « Студентська молодь – це найбільш активна, мобільна та динамічна частина суспільства, яка становить окрему соціально-професійну групу. Вона об'єднана виконанням специфічних освітніх і соціально-підготовчих завдань, вирізняється спільними умовами життя, подібними

ціннісними орієнтирами та стилем повсякденного існування.» [6]. Дане визначення вважаємо вдало характеризує особливості студентської молоді, вказуючи і на основні характеристики молоді як соціально-демографічної групи, так і зазначаючи на особливості студентського життя, яке і передбачено можливістю отримувати освіту.

Інше визначення студентської молоді надає й М. Ф. Головатий зазначаючи, що «студентська молодь – це особлива соціальна група, до якої належать особи, що здобувають професійну освіту у вищих та середніх спеціальних навчальних закладах на денній формі навчання. Основною діяльністю цієї групи є набуття знань і практичних навичок, необхідних для подальшого ефективного виконання соціальних функцій, характерних для представників інтелігенції.» [4, с.24-25]. Відповідно до характеристик даного визначення то бачимо, що науковець вказує, що особливість студентської молоді полягає в тому, що молода людина перебуваючи у статусі студента може опановувати як і певну професію, так і паралельно опановувати соціально значущі функції.

Не менш цікавим, є визначення надане в бібліографічному покажчику «Світоглядні орієнтації студентської молоді». Його укладачі зазначають, що «студентська молодь є найактивнішою творчою силою, здатною як до адекватної соціальної діяльності, так і до ціннісно-перетворювальної активності, що ґрунтується на прагненні до втілення своїх бажань, переконань, ідеалів» [20]. Особливість даного визначення полягає в тому, що воно демонструє нам ціннісний підхід до сприйняття студентської молоді як соціально важливої категорії. Відповідно до засад визначення бачимо, що саме студентська молодь, сприймається як та категорія осіб яка може надати об’єктивну оцінку реальності, без матеріальних чи особистісних інтересів. Відповідне дане об’єктивне сприйняття і дозволяє розглядати студентську молодь як двигун якісних соціальних змін.

Розглянуті нами трактування поняття «студентська молодь», вказують на те, що це певна категорія осіб яка враховуючи можливості вікових особливостей та навчання в закладах освіти сприяє формуванню активної частини суспільства,

яка закладає основи для майбутнього інтелектуального, наукового і професійного потенціалу країни.

В контексті дослідження соціальної активності студентської молоді, відповідно є потреба дослідження сутнісних особливостей поняття «громадська активність».

О. Равчев трактує поняття «громадська активність як «прояв діяльнісної природи людини та уособлює собою ініціативний вплив особистості на оточуюче середовище, на інших людей і на саму себе» [19]. Як бачимо, дане поняття вказує нам на широкий спектр розуміння сутності поняття «громадський сектор», бо воно вказує на будь-яку активну участь людей у суспільному житті, незалежно від політичного чи правового аспекту.

Інше визначення, розглядає громадську активність як « діяльність людей, пов'язану зі здійсненням суспільних функцій у тих сферах життя суспільства, що не можуть регулюватися або реально не регулюються державою» [26]. Дане визначення яке надане Д. Акімовим, вказує на вагому роль громадської активності в системі управління, бо саме функціональна спроможність громадської активності дозволяє регулювати певні напрямки життєдіяльності, яку не може, або не хоче регулювати державна влада.

Достатньо комплексно сутнісні особливості розглядає Л. Семенюк, зазначаючи, що громадська активність це «складний стан і водночас характеристика людини як соціальної істоти, завдяки якій забезпечується не лише зв'язок з навколишньою дійсністю, а й формування світу взаємин, у межах якого розгортаються та реалізуються різноманітні форми й прояви громадянської активності в контексті складної взаємодії між соціальними суб'єктами» [26]. Дане визначення розкриває громадську активність як і внутрішній стан людини, яка готова до реалізації якісних змін навколо себе, а також і розкриває діяльнісний аспект особливості реалізації громадської активності.

Розглянуті поняття демонструють нам те, що громадську активність необхідно сприймати як складний процес, який вказує на схильність людини до відданості до відданості громадсько важливим справам.

Сукупність розглянутих нами понять вказує нам на тісний взаємозв'язок між поняттям «студентська молодь», «студентське самоврядування» та «громадська активність». Сутнісні особливості кожного з розглянутих понять вказують на те що, студентська молодь завдяки своїм особливостям (вікових, психологічних, соціальних), завдяки інструменту у вигляді студентського самоврядування сприяє до формування засад реалізації виваженої громадської активності.

## 1.2. Стан наукової розробленості проблеми студентського самоврядування у формуванні громадської активності студентської молоді

На сьогодні дослідженням проблеми студентського самоврядування у формуванні громадянської активності студентської молоді займається низка наукових галузей, серед яких: соціологія, педагогіка та психологія. Тому чітке розуміння наукових досягнень в даній тематичні галузі дозволить об'єктивно сформувати думку щодо стану наукової розробленості в даній темі.

Фундаментальні засади дослідження теми даної роботи були закладені ще представниками класичної соціологічної теорії громадянської культури, серед яких виокремлюють Г. Альмонда, С. Верби, А. Е. Шилза та ін. Не менш вагому роль у дослідженні громадської активності молоді відіграє соціально-психологічний напрямок досліджень, серед яких вагому роль надають: Д. Акімов, Т. Н. Дерев'янко, І. Жадан, В. Іванчук, А. Карась, В. Поплужний, О. Сухомлинська, К. Чорна, С. Рябова, Л. Шангіна, М. Головатий та ін.

У соціологічному контексті громадська активність розглядається як форма діяльності громадян, спрямована на виконання суспільно важливих функцій у тих сферах життя, які не завжди ефективно охоплюються державним управлінням. Однією з форм такої активності виступають соціальні рухи, серед яких особливе місце займає студентський рух. На думку А. Мінаєва, дослідника історії молодіжного активізму, студентський рух є значущою частиною загального молодіжного руху, зокрема в ключових подіях XX століття [15].

У другій половині 1960-х років у країнах Західної Європи та США спостерігалося активне зростання студентських протестів, які, з одного боку, стали каталізатором політичних криз, а з іншого — відображенням глибокої кризи соціальних цінностей. Ці рухи виступали проти неефективної влади та закликали до змін в управлінні, пропонуючи образ нової, активної молодої людини зі своєю ідеологією, світоглядом та стилем життя. Значну роль у зростанні активності відіграв соціальний склад студентства, який дедалі більше поповнювався представниками середнього та робітничого класів.

А. Мінаєв виділяє кілька причин, чому саме студентство стало рушійною силою протестів: психологічні особливості цієї групи (схильність до теоретизування, прагнення до свободи, радикалізм), ідеалістичні переконання, а також здатність критично аналізувати інформацію. Студентські виступи, спрямовані проти соціальної несправедливості, дискримінації, освітніх недоліків, активізувалися в кінці 60-х – на початку 70-х років. У США студенти об'єдналися з рухом афроамериканців за права людини та антивоєнними організаціями, у Франції – вимагали політичних змін, а в Латинській Америці виступали за університетську автономію [15].

Американський соціолог А. Гоулднер зазначав, що лідерами студентських протестів часто були студенти-соціологи. У 60-х роках соціологія стала частиною популярної культури, її вивчення сприяло формуванню критичного мислення серед молоді. Саме соціологія стала інструментом для осмислення соціальних проблем і спонукала студентів до активної дії [25].

Канадська дослідниця А. В. Підгаєцька звертає увагу на вплив соціальних і політичних змін на формування студентських об’єднань у Канаді. Перші з них виникли ще в XIX — на початку XX ст., мали обмежений вплив і були тісно пов’язані з університетами. Після Другої світової війни активізувався культурно-політичний рух, що створив основу для нових форм громадської активності. Зокрема, в 70-х роках студенти вимагали підвищення державного фінансування освіти, що призвело до соціального зламу, відомого як «Тиха революція» в Квебеку [17]. Досвід міжнародних студентських рухів демонструє, що

громадська активність молоді зазвичай виникає у відповідь на соціальні виклики та спрямована на перетворення суспільства. Основною метою студентства є адаптація суспільних структур до нових умов.

Український дослідник Р. А. Божинов аналізує розвиток студентського руху в Україні у період незалежності. Він підкреслює, що студентський рух в Україні пройшов складний шлях становлення і наразі виступає важливим елементом самоорганізації суспільства. До його складу входять як офіційно зареєстровані організації, так і неформальні ініціативи, студентські субкультури. Першим потужним проявом руху стала «Революція на граніті» 1990 року, далі — активна участь у «Помаранчевій революції» 2004 року та «Революції Гідності» 2013–2014 років. Ці рухи були різноманітними за спрямованістю та політичними уподобаннями, але їх спільною метою було вирішення соціальних та освітніх проблем студентства [1].

Деякі дослідники підкреслюють унікальність студентської активності через її «пограничний» характер. Це означає, що в період студентства молодь формує власне бачення суспільства, водночас активно долучаючись до різних сфер життя, залишаючись при цьому у специфічних умовах побуту й праці. Т. Зеленська вважає студентство етапом формування ідентичності, коли особа переживає життєві кризи, осмислює себе та своє місце в суспільстві [9].

І. Ящук і Н. Казакова акцентують на багатофункціональності студентського самоврядування, розглядаючи його як: 1) інструмент соціально-правового захисту студентів; 2) форму самостійної громадської діяльності; 3) засіб розвитку соціальної активності та ініціатив; 4) суб’єкта соціального партнерства у ЗВО; 5) спосіб формування управлінських навичок; 6) механізм виховання активної громадянської позиції [34].

Виходячи з цього, студентське самоврядування виступає важливим інструментом формування громадської активності та самореалізації молоді в умовах сучасного суспільства.

На засадах розглянутого, можемо зазначити, що незважаючи на мультидисциплінарний характер дослідження ролі студентського

самоврядування у формуванні громадської активності студентської молоді, прослідковується певна недостатність соціологічного осмислення. Дослідження наукового стану продемонструвало нам, що певні аспекти досліджуваного нами питання, почали вивчатися ще в 19 ст.. Більш детальні напрацювання, відповідно стали наслідком інституціоналізації рол студентського самоврядування. Враховуючи той факт, що студентське самоврядування та громадська активність є синонімами демократії, в Україні відповідно більш детально дане питання почало досліджуватися в 90-х рр. минулого сторіччя. Вважаємо, що на сьогодні є потреба в більш детальному та комплексному дослідженню ролі та викликів студентського самоврядування в контексті сучасних викликів громадської активності.

### 1.3. Підходи і методи дослідження ролі студентського самоврядування у формуванні громадської активності студентської молоді

Для того щоб досягти мети даної роботи необхідним є застосування відповідних як загальнонаукових, так і суто соціологічних підходів та методів.

Для того щоб дослідити роль студентського самоврядування у формуванні громадської активності студентської молоді було застосовано низку наукових принципів. Застосування загальних наукових принципів дозволяє всебічно дослідити особливості досліджуваного нами явища, та дозволяє розглянути досліджуваний об’єкт в системі розвитку та взаємозв’язках із зовнішнім середовищем та іншими системами.

В дослідженні ролі студентського самоврядування у формуванні громадської активності студентської молоді, було використано низку загальнонаукових принципів: об’єктивності, детермінізму, розвитку та комплексності.

Застосування принципу об’єктивності дозволяє організувати дослідження на засадах об’єктивного наукового бачення завдяки вивченню об’єктивних закономірностей розвитку, де основною вимогою є те, щоб методи дослідження і позиція дослідника не впливали на одержані дані. Для успішного застосування

принципу об’єктивності, необхідним є дотримання певних умов: 1) обґрунтованість або валідність; 2) точність; 3) надійність або вірогідність інформації; 4) наукова аргументованість; 5) достовірність [5].

Отже, відповідно до засад принципу об’єктивності, під час проведення дослідження осново тали саме об’єктивні знання та результати теоретико-прикладних досліджень щодо особливостей ролі студентського самоврядування у формуванні громадської активності студентської молоді.

Наступним застосованим принципом є детермінізм, який встановлює зумовленість всіх явищ дією тих або інших причин, тобто це принцип причинно-наслідкових зв’язків усіх явищ дійсності. На засадах принципу детермінізму було встановлено фактори розвитку студентського самоврядування як інструменту формуванні громадської активності студентської молоді.

Не менш доцільним стало застосування принципу розвитку, який передбачає визнання неперервності змін, перевтілення і розвитку всіх предметів та явищ дійсності, їх переходу від одних форм та рівнів до інших. Принцип розвитку було застосовано з метою пошуку ефективності засобів студентського самоврядування у процесі формування громадської активності здобувачів освіти

А також принцип комплексності, який сприяє врахуванню в досліджуваному явищі всіх його аспектів, сприяє розвитку міждисциплінарних зв’язків між науками. Принцип комплексності допоміг нам пов’язати знання різних наук про ролі студентського самоврядування у формуванні громадської активності студентської молоді.

Не менш вагому роль в науковому дослідженні відіграє застосування наукових підходів. На думку вітчизняного філософа А. Конверського, «науковий підхід – це особливий спосіб мислення і пізнання реальності, якісно відмінний від буденного та ідеологічного. Він передбачає компетентне дослідження властивостей і особливостей об’єкта, встановлення його сутнісних ознак, якостей, закономірностей розвитку, зв’язків, факторів, що визначають його стан або функціонування або розвиток.» [16, с. 24].

В залежності від дисциплінарних особливостей в науковому просторі виокремлюють значну кількість наукових підходів, найбільш поширеними є системний, аксіологічний, діяльнісний та ін. підходи.

Виходячи із особливостей теми даної роботи, за доцільне буде використання аксіологічного підходу. Сутність даного підходу полягає в тому, що він є одним із основних для соціо-гуманітарних наук, бо саме він аксіологічний підхід визнає кожного соціального індивіда активним ціннісно-мотивованим суб'єктом діяльності. Основна роль даного підходу полягає у тому, що він виступає зв'язуючою ланкою між пізнавальним і практичним відношенням до світу (теорією і практикою), оскільки зміст оціночно-цільового і діяльнісного аспектів життєдіяльності людини визначається направленістю активності особистості на осмислення, визнання, актуалізацію і створення матеріальних і духовних цінностей. Концептуальною засадою аксіологічного підходу є розуміння взаємозалежного і взаємодіючого світу. Відповідно до даного розуміння особливостей аксіологічного підходу, ми розглядаємо студентське самоврядування як одну із засад побудови громадянського суспільства. Завдяки студентському самоврядуванню студентська молодь одночасно з отриманням освіти формує свій потенціал свідомої людини, яка здатна до реалізації якісний змін в соціальному просторі [5]. Завдяки аксіологічному підходу можна розкрити сутнісно-змістовний аспект студентського самоврядування, що дозволить виявити його ціннісні ознаки по відношенню до формування засад громадської активності.

Для того щоб дослідження мало послідовний взаємозв'язок та логічність, було застосовано також і системний підхід. Особливість даного підходу полягає в тому, що воно сприяє дослідженню певних об'єктів як складних систем. Системний підхід дозволяє поглянути на ставлення суб'єкта і навколишнього його середовища. Об'єкт системного пізнання розглядається в єдності з усіма взаємодіючими з ним елементами. Вивченням особливостей системного підходу займалися так дослідники як: Н. Вінер, Л. фон Берталанфі, М. Месарович та ін. Застосування системного підходу засновується на засадах цілісності, ієрархічної

будови, множинності. В контексті теми даної роботи, застосування системного підходу передбачає розуміння того, що студентське самоврядування з комплексом його можливостей та властивостей є одним із елементів засад формування громадської активності та громадянського суспільства загалом.

Діяльнісний підхід, є не менш доречним в дослідженні особливості ролі студентського самоврядування у формуванні громадської активності студентської молоді. Представниками діяльнісного підходу є Е. Дюркгейм, М. Вебер, О. Леонтьєв, Ф. Знанецький та ін. Відповідно до засад діяльнісного підходу, то його концептуальна стратегія в науці, розглядає пізнання, навчання та розвиток особистості як активний процес діяльності. Діяльнісний підхід ґрунтується на ідеї, що людина не просто пасивно сприймає інформацію, а активно взаємодіє з навколишнім світом, змінюючи його та саму себе в процесі діяльності. Глибинне розуміння особистості передбачає наявність зв'язків людини зі світом, що виявляється в предметній діяльності, спілкуванні, пізнанні. Застосування діяльнісного підходу в контексті теми даної роботи, передбачає, що дослідження особливостей студентського самоврядування надає змогу усвідомити його роль щодо формування громадської активності студентської молоді.

Щодо методологічної основи дослідження ролі студентського самоврядування щодо формування громадської активності студентської молоді. Під методом необхідно розуміти спосіб осягнення сутності предметів, пізнання за допомогою системи пізнавальних та перетворювальних засобів перетворювань і принципів.

Базову методологічну основу складають методи наукового аналізу і синтезу. Особливість наукового аналізу полягає у розчленуванні складного явища на компоненти, ознаки та властивості [5]. Така процедура дозволяє глибше вивчити (проаналізувати) кожен з компонентів студентського самоврядування, як складової громадської активності.

Синтез за методологічними особливостями є протилежним методом відповідно до аналізу. Його сутність полягає в поєднанні знань про окремі

складові в єдине ціле [5]. Застосування синтезу дозволяє сформувати нам комплексну картину щодо розуміння ролі студентського самоврядування у формуванні громадської активності студентської молоді.

Отже, аналіз і синтез взаємодоповнюють один одного у науковому дослідженні. Завдяки аналізу і синтезу ми отримали цілісне знання про складний процес адаптації.

Структурно-функціональний метод є одним із ключових підходів у соціології, що розглядає суспільство як систему взаємопов’язаних елементів, кожен із яких виконує певні функції для підтримки стабільності та рівноваги системи в цілому. Даний метод дозволяє нам зі структурно-функціональних засад опанувати роль студентського самоврядування, відповідно до його функціональних засад та можливостей по відношенню до засад формування громадської активності та громадянського суспільства загалом.

Та відповідно методологічною основою даного дослідження виступає соціологічне дослідження, яке передбачає збирання соціальної інформації про об’єкт та предмет дослідження шляхом непрямого (анкетування) або прямого (інтерв’ю) соціально-психологічного спілкування соціолога (інтерв'юера) з респондентом. Метод анкетування та опитування – це методи збору даних, які використовуються для отримання інформації від респондентів за допомогою стандартизованих запитань [3]. Завдяки проведенню соціологічного дослідження відбувається досягнення мети наукового дослідження, яке передбачає виявлення ефективності функціонування студентського самоврядування у закладі вищої освіти та його ролі в процесі формування громадської активності студентської молоді.

Отже, під час написання роботи нами було використано низку принципів: об’єктивності, детермінізму, розвитку та комплексності, такі наукові підходи як : аксіологічний, діяльнісний, системний, та методи: наукового аналізу, синтезу, структурно-функціональний, та емпіричний метод дослідження – анкетування.

# РОЗДІЛ 2
# ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЛІ СТУДЕНТСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ У ФОРМУВАННІ ГРОМАДСЬКОЇ АКТИВНОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

## 2.1. Роль громадської активності студентської молоді у розвитку громадянського суспільства та стійкості української держави

Для розуміння сутності студентського самоврядування важливо проаналізувати значення громадської активності студентської молоді в контексті розвитку громадянського суспільства та зміцнення української державності. Одним із ключових аспектів такого аналізу є вивчення історичних передумов участі студентства в національно-політичному житті.

Особлива роль українського студентського руху почала формуватися ще у XIX–XX століттях. Його витоки пов’язані з впливом ідей «освіченого абсолютизму» та романтизму, поширених у країнах Європи, які надихнули українську молодь на активну участь у процесах національного відродження. Уже в період 1810–1830-х років діяли перші осередки української молоді, які виступали за впровадження української мови в навчальних закладах. Студенти також брали участь у польському визвольному русі, захищаючи українські національні інтереси.

Значну роль у розвитку національної свідомості відіграли українські студенти, що навчалися в університетах Відня та Львова, зокрема представники гурту «Руська трійця». Їхній альманах «Русалка Дністрова» став символом духовної єдності з Наддніпрянською Україною та закликав до боротьби за національні права. У подальші роки студентство активно долучалося до суспільно-політичних рухів, зокрема під час «Весни народів» 1848 року, коли виступило за викладання українською мовою в навчальних закладах Східної Галичини та її офіційне визнання.

У 80-х роках XIX століття студентське життя було тісно пов’язане з діяльністю академічних гуртків, які займалися просвітницькою та

організаційною роботою, включаючи допомогу своїм членам. Вагомим етапом стали два студентські віча (1899 та 1900 рр.), на яких обговорювалися питання створення українського університету у Львові. На другому віче було урочисто проголошено клятву боротися за незалежну українську державу.

Під час Першої світової війни студентська молодь продовжувала захищати українські національні інтереси. Символом жертовності студентства став Бій під Крутами 29 січня 1918 року. У складі захисників були студенти Київського університету Св. Володимира, Українського народного університету та учні старших класів київських гімназій. Бій, у якому понад 30 студентів було полонено і страчено більшовиками, набув глибокого історичного значення: затримка наступу ворога дала змогу УНР домогтися міжнародного визнання незалежності України [10].

За часів радянської окупації України молодіжні студентські руху мали підпільний характер, бо за прояв оскільки будь-які незалежні громадські ініціативи придушувалися владою. Проте молодіжні організації та окремі студенти брали участь у різних формах опору, найбільш поширеними серед них були: дисидентський рух (правозахисна діяльність), та т. зв. «шістдесятники» (збереження української культури та мови).

Одним із рушієм отримання Україною Незалежності також стала студентська молодь, яка також відіграла не менш важливу роль. Так у 80-х рр. XX ст., почали активно організовуватися самодіяльні студентські об’єднання, зокрема в Київському, Львівському, Одеському, Сімферопольському та ін. університетах. Громадська активність молоді в ті часи була обумовлена прагненням брати участь у процесі перебудови, а також висловлювати упереджене ставлення до представників офіційних органів влади. Особливе місце в відродженні студентських об’єднань відігравав Київський державний університет. В 1986 р. в університеті виник клуб історико-культурної спрямованості «Громада», до складу якого увійшло 35 студентів із різних факультетів. На утвореної «Громади» планувалося створити молодіжну секцію «Української Гельсінської спілки». «Громада» видавала рукописний журнал

«Дзвін», зміст якого був присвячений невідомим сторінка історії України. Представники клубу вимагали від університету звільнити студентів від обов'язкового проходження військової підготовки. Наприкінці 1988 р. «Громадою» планувалося на екологічному мітингу надати вимоги щодо переобрання керівників республіки, утворення національних військових підрозділів тощо. Але в результаті даної акції активістів «Громади» їх було відраховано з університету за неуспішність складення іспитів [27].

Вагомою історичною подією стала «Революція на граніті». Так, 2 жовтня 1990 року в Києві, на Майдані, з'явилися намети. Група студентів, переважно зs столичних та львівських закладів вищої освіти, оголосили голодування та висунули низку політичних вимог. Голодування тривало 16 днів, що в результаті змінило обличчя тодішньої, ще радянської, України. Центр столиці в цей час був епіцентром політичних мітингів та дискусій. Переломним стало 15 жовтня, тоді було оголошено загальний студентський страйк. Студентам вдалося прорвати міліцейський кордон біля Верховної Ради України (ВРУ), та організувати поруч наметове містечко. В результаті до ВРУ були запрошені лідери акції. В результаті дискусій, депутати прийняла рішення частково задовольнити вимоги студентської молоді. Студентське голодування «Революція на граніті» було першою та однією з найуспішніших акцій, з якої почалася нова сторінка в історії України [33].

Вагомим та ключовим проявом громадянського суспільства та стійкості держави завдяки небайдужій позиції студентства також, стала «Помаранчева революція». Фальсифікації на користь В. Януковича президентських виборах 2004 року викликали масові невдоволення у вигляді протестів. До даної акції долучились такі молодіжні та студентські організації як: «Пора», «Чиста Україна», «Студентська хвиля», «Спротив». Д. Романюк, згадує, що саме молодь і студентство стали рушійною силою українських революцій. В результаті «Помаранчевої революції», ВРУ висловила недовіру Центральній виборчій комісії через те, що дані ЦВК суттєво відрізнялися від даних результаті наданих

Національним екзит-полом. Як результат, в Україні пізніше було знову проведено голосування, на якому перемогу здобув В. Ющенко.

Внаслідок реалізації проросійської політики В. Януковича, в 2013 р., на Майдан Незалежності вийшло кілька сотень людей. Основною вимогою було підписання Угоди про асоціацію з Європейським Союзом. Вагому роль в «Революції Гідності» відіграли студенти, які саме і організували масштабний страйк. У ніч на 30 листопада 2013 р., коли відбулося побиття студентів, призвело до переломних моментів, що перетворив протест зі студентського в протест всеукраїнський. Протести, які спочатку отримали назву «Євромайдан», переросли в Революцію Гідності, що призвела до втечі президента Віктора Януковича з країни [31].

Але варто зазначити, що активна участь студентів як частини громадянського суспільства яка активно відстоює та захищає інтереси української державності, не має постійної основи. Так, в умовно стабільному політичному середовищі як громадська, так і громадянська активність студентської молоді може зменшуватися. Так, в 2012 році, було проведено соціологічне дослідження, «Громадянська активність студентства м. Мелітополя у контексті трансформації суспільно-політичних відносин в Україні». Відповідно до результатів дослідження, було виявлено, що політичною ситуацією в країні постійно цікавляться лише 19,9% студентської молоді, періодично – 59,6%, взагалі не цікавляться 12,8%, і 7,8%, цікавляться у разі якщо це стосується їх особисто. Підтвердженням того, що громадянська активність студентської молоді в Мелітополі в 2012 році знаходилась на низькому рівні, стало зрозуміли завдяки відповідям на питання, «Чи брали Ви участь у виборах до Верховної Ради України?». Так, 40,6% опитаних зазначає, що не приймали участь у виборчому процесі [7]. Що свідчить про високий рівень абсентеїзму серед молоді, а також на низький рівень громадянської активності й аполітичність частини студентської молоді, але й на байдуже ставлення до долі суспільства та держави.

Щодо інших результаті опитування то з'ясувалося, що лише 15.1%, беруть участь у громадській діяльності на постійній основі, періодично приймають участь в громадській діяльності 41,7% і по 21,6% тих хто не бере участі, але має бажання, та не мають бажання взагалі цим займатися. Щодо особливостей, то 45% бере участь у студентській діяльності університету й факультету; 17% займаються діяльністю яка орієнтована на захист прав і свобод громадян, 14,2% допомагають хворим і наркозалежним; 14,2% займаються роботою, яка допомагає покращити суспільний лад ( садіння дерев, упорядкування житлових будинків та ін.). Серед тих хто бере участь у політичній діяльності – 2,1% [7].

Серед опитаної студентської молоді, 4,3% є членами політичних партій, а 18,4 є в свою чергу представниками громадських організацій. Значна частина студентської молоді, а саме 70,9% та 44% відповідно не мають бажання вступати до політичних партій та громадських організацій [7]. Як бачимо, прослідковувалося небажання значної частини студентської молоді конструктивно та організовано заявляти про свої права й тим самим реалізувати свої можливості та потреби.

Але цікавим аспектом даного дослідження стало висвітлення наявності серед молоді протестного потенціалу. Зважаючи на певну пасивність серед молоді, факти політичної та соціально-економічної нестабільності в Україні продукують і протестні настрої серед студентської молоді. Таким чином 19,9% брали участь у акціях громадянської непокори. 83,7% студентів відзначили, що є підстави для виникнення акцій непокори в Україні. Але лише 19,9% висловили свою готовність брати участь у протестних акціях, а 24,1% – «скоріше так, ніж ні». Виокремлено було також низку причин відмови брати участь в таких акція, а саме відсутність дієвих громадських організацій, які б були спроможними до об'єднали людей для таких заходів; ігнорування владою тих вимог що висуваються на акціях протесту, що свідчить про низький рівень довіри до влади [7].

Дослідженням рівня громадської активності серед молоді займається і НДЦ «Інститут соціально-правових та політичних досліджень імені Олександра

Яременка». Зазначається, що в період з 2015 по 2018 рр. прослідковувалася динаміка збільшення кількості інститутів громадянського суспільства. Але при цьому збільшення кількості членів громадських об'єднань не спостерігається. Відповідно до результатів соціологічних досліджень прослідковується, що у 2018 р. свою участь підтвердили 2,4% опитаної молоді, у 2015 – 8,5%, у 2017 – 6,8%. До основних причин низького рівня громадської та соціально-політичної активності на думку молоді є: 1) відсутність вільного часу для громадської діяльності (40,6%); 2) відсутність інформації про молодіжні організації (29,6%); 3) небажання, щоб їх використали непорядні політичні лідери (23,8%). Певний відсоток молоді – 16,8%, вважає, що об'єднання громадян можуть принести позитивні результати, а 14,2% взагалі не бачить сенсу в діяльності тих громадських об'єднань, які їм відомі [13].

Як бачимо, попри зафіксований низький рівень формальної участі в громадських організаціях, історичні події, як мінімум останніх років демонструють високий рівень громадянської свідомості серед молоді. Це свідчить про те, що громадянське суспільство в Україні, незважаючи на ситуативні «революції», потребує свого подальшого формування та розвитку. До основних причин наявної ситуації належить: 1) відсутність як і серед суспільства загалом, так і студентської молоді окремо, знань та вмінь щодо особливостей власних прав та обов'язків; 2) відсутність самоорганізації суспільства; 3) відсутність профільних знань щодо інструментів впливу громадян і організацій громадського суспільств; 4) недостатня підтримка і заохочення молоді до громадської діяльності з боку громадських об'єднань.

### 2.2. Розвиток студентського самоврядування як чинника формування громадської активності студентської молоді

Як вже вище зазначалося, студентське самоврядування є одним із інструментів формування громадської активності студентської молоді. Тому наразі є потреба в дослідженні особливості засад, які сприяють розвитку студентського самоврядування як чинника громадської активності серед молоді.

Комплексний характер можливостей які надає студентське самоврядування спонукає до подальшого розвитку громадської активності молоді. Серед основних напрямків ролі студентського самоврядування у формуванні громадської активності можна виокремити: 1) розвиток лідерських якостей; 2) залучення до волонтерства та соціальних ініціатив; 3) формування відповідальності; 4) навички командної роботи; 5) громадська освіченість. Ці та інші сегменти можливостей студентського самоврядування потребують більш детального дослідження в контексті мети даної роботи.

Становлення та розвиток студентського самоврядування в Україні, відбувається на засадах Болонської декларації, яка сприяє побудові демократичної освітньої системи, та включає у собі виборність представників студентського самоврядування, публічна діяльність, звітність, включеність до функціонування керівних підрозділів ЗВО, забезпечення якості освіти, тощо. Вже відповідно до даних засад бачимо, що студентське самоврядування налаштоване на формування демократичної свідомості студентської молоді.

Запровадження інституту студентського самоврядування та його дія на законодавчому рівні, є реалізацією реалізацією громадянських прав студентів, яке сприяє формуванню відповідальності, умінню розв’язувати освітні, соціальні та ін. проблеми. Студентське самоврядування як механізм формування громадської активності також є однією із форм самоорганізації та самовиховання. Можливість студентського самоврядування полягає у тому, що серед студентської молоді відбувається процес виявлення потенційних лідерів. Відповідно до тих засад і можливостей функціонування студентського самоврядування, потенційні громадські лідер набувають навичок управлінської та організаторської діяльності, роботи з колективом, та ін. Формування лідерських якостей в умовах студентського самоврядування відбувається на засадах усвідомленого включення студентів до різного роду діяльності, які передбачаються діяльністю органів студентського самоврядування.

Щодо функціональних можливостей органів студентського самоврядування, то ключовими можна виокремити наступні діяльнісні

напрямки: 1) інформаційна (поширення соціально важливої інформації для студентського середовища); 2) комунікативна (сприяння налагодженню комунікації між студентами та представниками навчально-виховного процесу; 3) діяльнісна, мета якої активна участь студентської молоді в життєдіяльності ЗВО (це може бути культурна , навчальна, наукова, волонтерська, спортивна, міжнародна діяльність та ін.).

Роль волонтерської діяльності наразі важко переоцінити, через її широкомасштабні можливості та всебічний розвиток. Сучасна студентська молодь, яка залучається до волонтерської діяльності завдяки органам студентського самоврядування здобуває цінний досвід. Це обумовлено тим, що волонтерство відкриває нові можливості, таким чином студентська молодь має змогу дізнатися про різні проблеми, ознайомимося з новими можливостями та відповідно відбувається процес набуття унікального досвіду. Вважаю, що потрібно поширювати знання про волонтерство та залучати людей, бо це збагачує і наше життя, і життя ближніх. Волонтерська діяльність допомагає як і тим, хто цього потребує допомоги, а й сприяє розвитку в собі нових навичок. Наразі волонтерський напрямок діяльності органів студентського самоврядування є одним із найпопулярніших, його унікальний характер полягає в тому, що це широке поле роботи та можливостей , де кожен може знайти себе в спробі допомогти іншим. Волонтерські напрямок функціонування органів студентського самоврядування є каталізаторами змін на місцях**.** Студенти які залучені до волонтерської діяльності усвідомлюють соціальну потребу в наданні допомоги тим, хто її потребує. Завдяки багатофункціональним можливостям студентського самоврядування, є можливість поширювати знання серед студентської молоді про волонтерство, бо це сприяє формування свідомого громадського суспільства, а також формує цінності взаємодопомоги. Тому розвиток волонтерства як осередку діяльності студентського самоврядування, сприяє розвитку як і комунікації, так і лідерства [32].

Культурний сегмент розвитку студентського самоврядування, сприяє тому, що студентська молодь більш детально знайомиться з особливостями

культурних звичаїв, історією, традиціями, звичками країни, отримання знань, які в перспективі стають в нагоді під час життєдіяльності. Культурний вектор діяльності студентського самоврядування сприяє реалізації та відповідно поширенню культурної спадщини Батьківщини. Так, студентське самоврядування може організовувати мистецькі заходи, які сприяють популяризації і збереженню серед студентів культурної спадщини та культурних цінностей України. Також даний соціолкультурний сегмент діяльності студентського самоврядування має виховний потенціал, бо сприяє формуванню ціннісного ставленню до України, її культури, вшануванню захисників України, які полягли в боротьбі за незалежність та територіальну цілісність України, шанобливому ставленню та вихованню поваги до державних свят. Особливість таких заходів полягає у тому, що серед студентської молоді, завдяки культурним ініціативам студентського самоврядування відбувається процес культурного розвитку та збагачення, формування національної свідомості, патріотизму, та набуває ознак соціально значущих напрямків громадської діяльності студентської молоді [11].

Комплексного та поширеного характеру набуває проєктна діяльність, органів студентського самоврядування. Її особливість полягає в тому, що вона закладає основу прояву соціальної та громадської активності. Окрім цього дана діяльність сприяє набуттю знань з фінансової грамотності, так студентська молодь ознайомлюється з особливостями роботи з грантовими та кредитними коштами вітчизняних і зарубіжних фондів. Діяльність студентської молоді у написанні проєктів, формує серед студентів спільні цінності, а також відчуття значущості вкладу кожного в реалізацію ініційованої ідеї. Так проєктна діяльність сприяє розвитку студентського самоврядування з упровадження ідей, як в студентському середовищі, так і за його межами. Варто приділити увагу і тому сегменту особливості проєктної діяльності студентського самоврядування, що вона надає можливість розвитку громадської діяльності ,та загалом спряє формування та розвитку різного роду активностей [2].

Враховуючи сутнісні особливості проєктної діяльність, вважаємо, що в певній мірі діяльність органів студентського самоврядування є також реалізацією комплексу певних проєктів. Низка представників активної студентської молоді об'єднується, відповідно до наявних цінностей та особливостей бачення функціонування студентського самоврядування. Так команда, яка запропонує більш якісний та комплексний проєкт свого розвитку, на виборчих засадах і обирається до органу студентського самоврядування. Відповідно подальша мета, тієї команди яка стала на офіційному рівні органом студентського самоврядування і має реалізовувати комплекс тих проєктів, які відповідають цінностям, меті та завданням її діяльності. Така діяльність, яка побудована на засадах прозорої та здорової конкуренції сприяє формуванню відповідальності (перед виборцями, студентською молоддю яка їх обрала), та відповідно формування навичкам командної роботи.

Тому наразі студентське самоврядування, необхідно сприймати не лише як самостійну громадську діяльність, а як і форму самовиховання студентської молоді. Така діяльність сприяє формуванню соціальної зрілості, громадської активності, та ін. якостей, які будуть в нагоді майбутнім фахівцям будь-якої сфери. Студентське самоврядування необхідно сприймати як засіб соціалізації молоді в умовах ЗВО. В кінцевому результаті це має сприяти формуванню особистості студента, яка володіє навичками самоврядування, здатна до реалізації громадської активності. Для того, щоб студентське самоврядування сприяло соціалізації молоді, є потреба в: 1) формування сприятливого клімату для всебічного розвитку молоді в студентській громаді; 2) самоусвідомлення студентами власних можливостей та ролі; 3) формування у молоді потреби в активній громадській позиції, яке здійснюється в процесі активної залученості до діяльності органів місцевого самоврядування [8].

Базовим механізмом який дозволяє студентському самоврядуванню реалізовувати свій функціонал як частину громадської діяльності, є можливість впливу на якість освіти. Таким чином, студентське самоврядування відіграє значну роль у внутрішньому забезпеченні якості освіти, завдяки низці процедур:

1) формування та реалізації освітніх програм; 2) забезпечення якості викладання і навчання; 3) процедури запобігання академічної недоброчесності [21].

Для того щоб студентське самоврядування набувало свого розвитку та було ефективним механізмом формування громадської активності серед молоді є потреба у всебічній підтримці з боку керівництва та викладачів ЗВО. Дана допомога та підтримка мають базуватися на певних принципах. Одним із таких є принцип позитивного підкріплення з боку викладачів та керівництва ЗВО. Його сутність полягає у тому, що значну роль у самоствердженні студента відіграє підтримка з боку викладачів, конструктивної критики та порад, що в результаті надасть можливість сприяти формуванню стійкого інтересу та мотивів, як і до професійного розвитку, так і до громадської активності.

Не менш важливу роль відіграє, як бачимо, відіграє і розбудова комунікативного середовища, на засадах принципу емоційності та креативності. Саме емоційність сприяє забезпеченню мовленнєво-мовного розвитку студентів на основі єдності емоцій та інтелекту. Роль кретивності полягає в забезпеченні результативності творчої мовленнєвої діяльності. Зв'язок культури з освітою є сутнісно взаємозалежним.

Також є потреба в принципі культуровідповідності. Відповідно до його особливостей передбачено навчання і виховання в контексті культури, орієнтацію освіти на цінності культури, на засвоєння її досягнень та відтворення, та прийняття студентською молоддю соціокультурних норм та їхній подальший розвиток [22].

Розглянуті сутнісні та структурні особливості та можливості студентського самоврядування продемонстрували нам його вагому роль у формування громадської активності студентської молоді. Тому, розвиток студентського самоврядування, посилання його позицій та якості формування представників студентського самоврядування прямо пропорційно впливають на якість підготовки молоді до реалізації засад громадської активності.

## 2.3. Форми і засоби студентського самоврядування у формуванні громадської активності студентської молоді

Для того щоб студентське самоврядування ефективно виконувало свій функціонал по відношенню до формування громадської активності студентської молоді, необхідним є широкий арсенал форм і засобів реалізації його можливостей. Дослідження особливостей форм і засобів дозволить ще більш глибше осягнути можливості студентського самоврядування по відношенню до громадської активності студентської молоді.

Виокремлюють низку організаційних форм роботи студентського самоврядування, які здатні впливати на формування тих якостей, як є необхідними для громадської активності:

1) Форми реалізації управлінських повноважень. Вони можуть набувати різноманітних підходів до сприйняття (студентський парламент, студентська рада, колегіум та ін.) Але зазвичай вона формується в залежності від рівня академічної студентської спільноти. Базовим рівнем студентського самоврядування виступає академічна група, де представниками самоврядування виступають староста, та його заступник. В залежності від особливостей формування мережі студентського самоврядування в ЗВО, може сформуватися також ради на студентському потоці, та можливо окремо за спеціальністю навчання. Найпоширенішими формами управління є студентська рада. Яка відповідно також має різні рівні управління, так наприклад студентська рада факультету, ЗВО освіти загалом (коледжу, університету), міського або обласного/районного значення (зазвичай на даному рівні разом функціонує студентська молодь з різних ЗВО);

2) Форми співуправління. Так, враховуючи той факт, що ЗВО є науковою установою, який підпорядковується Міністерству освіти і науки, відповідно має свої засади функціонування як наукова установа. Тому, як для ефективної діяльності студентського самоврядування ЗВО, так і для демократичних засад розвитку ЗВО, є потреба а налагодженні тісної співпраці між студентським самоврядуванням та керівництвом ЗВО. Тому, відповідно до засад співпраці та

співуправління ЗВО, до даного напрямку форм можна віднести: зустрічі представників студентського самоврядування з ректором/директором ЗВО, захист програм і проєктів студентського самоврядування на вченій раді, створення банку даних про студентський контингент за показниками соціальної активності, оформлення соціального паспорту групи;

3) Форми реалізації цільових функцій. Функціонал сучасних ЗВО на сьогодні не зводиться до суто навчально-наукового функціоналу, а також функціонує в інших діяльнісних напрямках. Тому для того щоб студентське самоврядування разом із ЗВО функціонувало гармонійно є потреба в реалізації спільних цільових функцій. Сюди можна віднести діяльність прес-центру, тематичних студентських клубів, студентського наукового товариства, студентський профком, студентська служба безпеки, спорткомітет, профільні об'єднання на факультетах та ін.;

4) Форми підготовки студентського лідера. Як вже вище зазначалося одним із завдань студентського самоврядування є процес формування та виокремлення лідерів. Тому, розглядаючи це як окремий організаційний напрям діяльності студентського самоврядування є потреба в розвитку саме даної форми, яка передбачати так форми як кураторська година, самопрезентація першокурсників, залучення першокурсників до лав студентського самоврядування, циркуляція представників студентського самоврядування та ін.

5) Форми соціального партнерства. Враховуючи той факт, що студентське самоврядування є одним із інструментів формування громадської активності студентської молоді, з метою формування засад для продовження громадської діяльності молоді, вже після завершення ЗВО, є потреба в налагодженні форм соціального партнерства, що дозволить молоді, обрати пріоритетний напрямок подальшої громадської активності. Таким чином є потреба в налагодженні соціального партнерства з молодіжними громадськими організаціями, реалізація молодіжного громадського руху, форумів молодіжної ініціативи, співпрацям з підприємства, державними та приватними організаціями, які паралельно будуть сприяти працевлаштуванню молоді;

6) Форми оцінки результативності самокерованої діяльності. Для того щоб діяльність органів студентського самоврядування була ефективною та плідною, є потреба в реалізації періодичної звітності щодо їх діяльності. До таких форм можна віднести звітування голови студентського самоврядування, як перед студентами, так і керівництвом ЗВО, проведення підсумкового засідання студентського самоврядування, «круглий стіл», самозвіти, студентська пошта, студентський моніторинг [28, с.44-45].

Щодо засобів студентського самоврядування у формуванні громадської активності студентської молоді, то вважаємо, що вони засновуються на провідних напрямках діяльності органів студентського самоврядування, реалізуючи різноманітні (соціальні, екологічні, освітні та ін.) громадські ініціативи та проєкти, що сприяють активізації студентської молоді.

Поширеним напрямком, в сучасних умовах є волонтерські та благодійні заходи. Які передбачають активну участь у суспільно значущих проєктах сприяє вихованню соціальної відповідальності серед студентської молоді. Актуальними напрямками волонтерських засобів студентського самоврядування у формуванні громадської активності студентської молоді є допомога військовослужбовцям (фінансовий збір на авто, дрони та ін., матеріальна допомога (плетіння сіток, зимові речі, окопні свічки), донорські акції, тощо), допомога ВПО, допомога тваринам, людям з інвалідністю та ін. Подібного роду направленостей можна реалізовувати і благодійні заходи. Бо враховуючи енергій та креативний потенціал студентської молоді, саме дана категорія осіб і здатна запропонувати інструменти оптимізації реалізації подібних заходів.

Наступним засобом студентського самоврядування у формуванні громадської активності студентської молоді, є реалізація культурних та спортивних заходів. Даний вектор засобів включає у собі процес формування творчого потенціалу, таким чином участь у театральних постановках, виставках, музичних фестивалях дозволяє студентам розкривати свої таланти та розвивати креативне творче мислення. Зазвичай ЗВО мають низку культурних традицій, відповідно до яких залучають студентську молодь. Тому одним із напрямків

культурної складової є формування та підтримка студентської ідентичності. Так, студентське самоуправління може бути залучене до продовження традиційних заходів ЗВО, організації та проведенні культурних фестивалів та заходів, організація походів на тематичні кіносеанси, театри, що в результаті сприяє зміцненню відчуття приналежності до спільноти.

Враховуючи особливості спорту як такого, реалізація спортивних заходів сприяють формуванню командного духу. Так наприклад організація товариських студентських спортивних турніри допомагають студентській навчитися працювати в команді, формують засад здорової конкуренції, підтримувати одне одного та досягати спільних цілей. Основним завданням спорту є популяризація здорового способу життя, тому саме активна участь у спортивних заходах сприяє формуванню культури здоров'я та фізичної активності серед студентської молоді.

Враховуючи особливості інформаційної епохи, є потреба в реалізації відповідного засобу який включає у собі медіапроєкти та інформаційні кампанії. Для організації публічної діяльності органів студентського самоврядування є потреба у висвітленні діяльності студентського самоврядування, а також популяризації громадської активності серед студентської молоді. На сьогодні поширеними інформаційними інструментами є організація тематичного студентського телебачення або радіо, видавництво студентських журналів та газет, та ін. На сьогодні більшість інформаційної діяльності відбувається в онлайн режимі, що дозволяє реалізовувати інформаційні кампанії, дуже широко та охоплювати різного роду аудиторію. Враховуючи даний факт, ефективним засобом студентського самоврядування у формуванні громадської активності студентської молоді, становлять саме соціальні мережі та цифрові платформи. Таким чином використання сучасних технологій має сприяти залученню студентів до самоврядування, обміну інформацією та активізації громадської діяльності.

Основним завданням студентської молоді, звісно є процес отримання освіти. Тому, студентське самоврядування має враховувати даний факт, і застосовувати навчальні програми та тренінги, як засіб який одночасно сприяє

розширенню професійних компетентностей, але й також залучає до громадської активності. Так можуть бути організовані освітні заходи, які матимуть міждисциплінарний характер, та будуть спрямовані на підвищення компетентності студентської молоді.

Враховуючи необхідність міжнародного співробітництва, як для держави в цілому, так і для студентської молоді окремо, вагому роль як засіб студентського самоврядування у формуванні громадської активності студентської молоді відіграє і міжнародна діяльність. Так, активна студентська молодь, на чолі з органами студентського самоврядування може бути залучена до організації міжнародних проєктів. Їх функціонал має багатовимірний характер, та включає у собі як освітню складову, можливість ознайомлення з іноземними культурами, та поширення особливостей вітчизняної культури (реалізація культурного обміну), ознайомлення з практиками громадської діяльності закордоном та запровадження їх в Україні. Вважаємо, що даний засіб потребу збільшення уваги серед органів студентського самоврядування.

Формування впевненості у завтрашньому дні, дає більше можливостей для реалізації громадської активності. Тому одним із засобів студентського самоврядування у формуванні громадської активності студентської молоді є реалізація профорієнтаційних заходів. Застосування даного засобу дозволяє студентські молоді краще розуміти сучасний ринок праці, визначати власні кар'єрні пріоритети та напрямки розвитку. Такі заходи також сприяють формуванню громадської відповідальності, бо вони в тій чи іншій мірі спрямовані на соціальне підприємництво, волонтерство та розвиток професійної етики, мотивують студентів до активної участі у громадському житті.

А для того щоб студентське самоврядування було більш ефективним, цілеспрямованим є потреба в організації тематичних студентських конференції та форумів. Даний засіб дозволить обговорювати важливі питання, обмінюватися досвідом та займатися розробкою нових ідей.

Наразі існує низка форм які сприяють тому, студентське самоврядування відіграє вагому роль у формуванні громадської активності студентської молоді,

найпоширенішими є: форма управління, співуправління, соціальної співпраці, оцінка результативності тощо. Наявні форми дозволяють використовувати низку засобів як загального так вузькогалузевого характеру, що дозволяють комплексно впливати студентському самоврядуванню на формування громадської активності студентської молоді.

# РОЗДІЛ 3
# ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЛІ СТУДЕНТСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ У ФОРМУВАННІ ГРОМАДСЬКОЇ АКТИВНОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

## 3.1. Обґрунтування прикладного дослідження студентського самоврядування у формуванні громадської активності студентської молоді

З метою дослідження особливостей ролі студентського самоврядування у формуванні громадської активності студентської молоді маємо можливість застосовувати різноманітні кількісні та якісні методи дослідження.

Серед методів, які прослідковуються в дослідженнях, що можуть сегментовано відображати особливості впливу студентського самоврядування на процес формування громадської активності серед молоді, можна виокремити такі методи – анкетування, глибинні інтерв'ю, проведення фокус-груп, тощо. Більшість сучасних досліджень які присвячені тематиці ролі студентського самоврядування, здебільшого висвітлені в кваліфікаційних роботах бакалаврів та магістрів, а також в окремих статтях та матеріалах наукових конференцій. Даний факт свідчить про те, що студентська молодь, за час свого навчання у закладі вищої освіти починає детально та комплексно обмірковувати інституційні особливості студентського самоврядування та його спроможність щодо впливу на розвиток інших не менш вагомих проблем. Також можемо констатувати відсутність актуальних глобальних та комплексних наукових досліджень, які б ретельно досліджували тематику ролі та впливу студентського самоврядування на формування громадської активності серед студентської молоді.

Щодо даного дослідження, то враховуючи особливості теми кваліфікаційної роботи та тих завдань, які вказано на початку роботи, було прийнято рішення що, для дослідження ролі студентського самоврядування у формуванні громадської активності серед студентської молоді, окрім загальнонаукових методів, доречним буде застосування емпіричного соціологічного методу дослідження. В науково-дослідницькому просторі

виокремлюють соціологічні методи дослідження поділяють на методи збору інформації (спостереження, опитування) та методи аналізу інформації.

Методом збору соціологічної інформації ми обрали соціологічне опитування. Воно є поширеним методом, що сприяє отриманню надійної інформації, яку можна опрацювати завдяки статистичній обробці. Метод соціологічного опитування представляє собою процес збору соціальної інформації про об'єкт дослідження завдяки проведенню опосередкованого або безпосереднього спілкування дослідника (інтерв'юера) і респондента. Учасник соціологічного опитування – респондент, виступає в якості джерела інформації [14].

Одним із найпоширеніших варіантів соціологічного опитування є анкетування. Відповідно його було застосовано і нашому емпіричному дослідженні. За своєю сутністю анкетування представляє собою письмове опитування, завдяки спеціально розробленої анкети. Універсальний характер анкетування полягає в тому, що даний метод емпіричного дослідження дозволяє дослідити широкий комплекс соціальних проблем. Анкетування дозволяє дослідити особливості індивідуальної чи групової свідомості, щодо інтересів, потреб та мотивації, щодо того чи іншого питання [29].

В контексті нашого дослідження, соціологічне анкетування дозволяє зібрати актуальну та сконцентровану інформацію щодо особливостей сучасного студентського самоврядування з точки зору студентів, які в тій чи іншій мірі залучені до даної діяльності. Анкетування дозволяє прослідкувати за особливостями сприйняття ролі та можливостей які здатне надати студентське самоврядування по відношенню щодо розвитку громадської активності серед студентської молоді. Анкетування студентської молоді відбувалося завдяки Google Forms. Анкетування проводилося з 22 по 30 травня 2025 року. Програма соціологічного дослідження та анкета представлені відповідно у Додатку А, Додатку Б. Участь в опитуванні взяли 40 студентів ЗВО.

### 3.2. Аналіз ефективності засобів студентського самоврядування у процесі формування громадської активності здобувачів освіти

З метою дослідження ефективності засобів студентського самоврядування в якості інструменту формування громадської активності серед здобувачів освіти (студентів), нами було проведене емпіричне дослідження – соціологічне анкетування.

В опитуванні взяло участь 40 респондентів, серед яких є студенти коледжу, а також студенти першого (бакалаврського) та другого (магістерського) рівнів освіти університету. Здебільшого це студенти гуманітарного спрямування – право (8 осіб), соціальна робота (5 осіб), соціологія (3 особи), маркетинг (2 особи), філософія (1 особа), політологія (1 особа), філологія (4 осіб), менеджмент (1 особа), журналістика (1 особа), публічне управління (1 особа), міжнародні відносини(1 особа), логопедія (1 особа), дошкільна освіта (2 особи), фізичне виховання (2 особи); природничого – екологія (1 особа), хімія (1 особа); та технічного напрямку – інженерія програмного забезпечення (2 особи), будівництво та цивільна інженерія (1 особа).

Одним із ключових питань, дослідження було таке: «Чи є Ви учасником студентського самоврядування?». Мета даного питання – виявити, наскільки сучасні студенти в умовах війни, залучені до студентського самоврядування. Відповідно до отриманих результатів 55% (22 особи) респондентів зазначили, що так, вони залучені в тій чи іншій мірі до діяльності органів студентського самоврядування. Відповідно – 45% (18 осіб) респондентів зазначило, що вони не є учасниками студентського самоврядування.

Як бачимо, результати майже вказують умовно рівну кількість студентів які беруть учать у студентському самоврядуванні, а також не задіяні до його лав. Вважаємо, що наявний показник залученості сучасних студенів до участі у студентському самоврядуванні виглядає достатньо оптимістично (більше 50 відсотків). Адже не усі здатні проявляти лідерські якості. Або вони мають інші інтереси. Враховуючи, що в умовах війни, та тим паче у м. Запоріжжя, яке є прифронтовим, отриманий відсоток студентського активу свідчить про стійкість

студентської спільноти, та готовність розвивати студентське самоврядування навіть в наявних складних умовах постійних безпекових загроз та дистанційного навчання. Разом з тим, 45 відсотків студентів, які не є залученим до студентського самоврядування, можуть бути резервом, на який слід звернути увагу та шукати способи їх мотивації до громадської участі.

Окремо поставлено питання, до тих студентів, які залучені до студентського самоврядування «Якщо так, яку саме роль ви виконуєте у студентському самоврядуванні?». Респонденти зазначали, що вони є головами студентських рад, заступниками голови студентської ради, секретарями студентських рад, головами секторів, учасниками громадських організацій та секторів студентської ради (волонтерський, культурно-масовий, спортивний, побутовий, тощо). Відповідно до отриманих результатів бачимо, серед опитаних студентів представлені різні посади у студентському самоврядуванні – це представники управлінського складу студентських рад, голови і члени секторів за напрямками діяльності, активісти, які зацікавлені в реалізації та розвитку того чи іншого напрямку діяльності студентського самоврядування.

Студентське самоврядування сприяє розвитку демократичності, розумінню особливостей та принципів загального формування самоврядних органів, та засад виборності (активне та пасивне виборче право). Враховуючи особливості даного сегменту розвитку студентського самоврядування і громадської активності, було поставлене наступне питання «Чи брали ви участь у виборах представників студентського самоврядування?». Відповіді респондентів розділилися наступним чином: Так – 62,5% (25 осіб); Ні – 37,5% (15 осіб). Таким чином, можемо дійти висновку, що присутній певний абсентеїзм як серед активних, так і пасивних виборців – більше третині опитаних (37,5%) не проявляють активності в демократичних виборчих процесах. Вони потенційно не зацікавлені у виборах до студентської ради залучаються до цього процесу. В певній мірі, можемо вважати, що у таких осіб відсутня власна позиція щодо особливостей реалізації та розвитку прав студента, в тому числі під час виборів

представників студентської ради факультету. Такі особи потенційно можуть бути не зацікавлені і в громадській активності відповідно.

Питання залученості студентів до лав студентського самоврядування в певній мірі залежить як від їх власного бажання, так і від особливостей заохочення (мотивації) та визнання значущості щодо участі у студентському самоврядуванні. Враховуючи даний факт, наступним питанням анкети було «Як ви оцінюєте рівень впливу студентського самоврядування на життя університету?». Відповіді респондентів розподілилися наступним чином: Високий рівень впливу – 32,5% (13 осіб); Середній рівень впливу – 65% (26 осіб); Низький рівень впливу – 2,5% (1 особа). Отримані дані свідчать, що здебільшого студентське самоврядування відіграє певну роль в життєдіяльності ЗВО, але оцінюється на середньому рівні впливу. Мінімальний вплив майже не фіксується. Вважаємо, що відповіді на дане запитання підтверджують достатній рівень спроможності сучасного студентського самоврядування, зокрема впливовості студентської ради, і навіть в умовах війни виступає інструментом розвитку громадської активності серед молоді.

Рівень впливу та залученості до органів студентського самоврядування залежить від якості комунікаційної роботи, яку проводять студентські ради. Тож наступним питанням, що відображає рівень якості інформаційної роботи студентських органів самоврядування зі студентам було таке: «Чи отримували ви інформацію про діяльність студентського самоврядування?». Результати опитування продемонстрували, що 60% (24 особи) респондентів, зазначило шо регулярно отримують відповідну інформацію. 30% (12 осіб), зазначили, що отримували інформацію періодично. 10% (4 опитаних), зазначили, що майже не отримують відповідної інформації. Дані свідчать, що студентські ради намагаються максимально інформувати студентів, щодо особливості їх діяльності, відповідно абсолютна більшість регулярно або періодично отримують відповідну інформацію.

Власний досвід (як голови студентської ради факультету минулого виборчого періоду) і аналіз наукової літератури та інших джерел свідчить, що

студентське самоврядування володіє низкою інструментів, які впливають на розвиток і рівень громадської активності студентської молоді. Для того, щоб виявити, який напрямок діяльності студентського самоврядування найбільше сприяє формуванню громадської активності серед молоді, в анкету включено питання «Які форми діяльності студентського самоврядування найбільше сприяють формуванню Вашої громадської активності?». Враховуючи багатогранність можливостей студентського самоврядування щодо векторів розвитку громадської діяльності, респондентам була надана можливість обрати декілька варіантів відповідей. Відповідно до отриманих результатів для 80% (32 осіб) – це культурні заходи; 60% (24 особи) – волонтерські проєкти; 55% (22 опитаних студенти) назвали спортивні заходи; 50% (20 осіб) – освітні ініціативи; 35% (14 осіб) – захист прав студентів; 10% (4 особи) – обрали варіант «інше», але не вказали що саме. Отримані результати свідчать, що наразі найбільш затребуваними є культурні, волонтерські та спортивні напрямки громадської активності. Хоч, зазвичай, прийнято вважати, що провідним завданням студентського самоврядування є захист прав студентів, але бачимо, що даний вектор діяльності є не настільки популярним, як інші. На нашу думку, тут може бути два пояснення: 1) вважаємо, що це є наслідком дистанційного навчання і війни загалом, які змістили функціональні пріоритети. Студентська молодь прагне більше спілкуватися і взаємодіяти, а культурні, спортивні і волонтерські заходи найбільш сприяють такій взаємодії; 2) в умовах війни всі учасники освітнього процесу (науково-педагогічні працівники і здобувачі освіти) проявляють достатній рівень толерантності, що сприяє порозумінню, а це означає, що права студентів стали менше порушуватися.

В межах подальшого дослідження розуміння особливої ролі студентського самоврядування, як органу, який є спроможним відстоювати права студентів, нас цікавило таке питання: «Чи вважаєте ви, що студентське самоврядування ефективно представляє інтереси студентів перед адміністрацією закладу вищої освіти?». 62,5% (25 осіб) зазначило, що «так, студентське самоврядування ефективно представляє інтереси студентів». Частково представляє – визнали

37,5% (15 осіб) респондентів. В анкету був включений варіант відповіді «Ні, не представляє», але даний варіант не було обрано респондентами.

Отже, як бачимо, більшість студентів вважає, що органи студентського самоврядування здебільшого ефективно виконують функцію захисту прав студентів перед адміністрацією університету. Це може свідчити як про те, що адміністрація закладів вищої освіти з повагою ставиться до прав студентів, так і про те, що органи студентського самоврядування є самодостатніми і спроможними щодо відстоювання прав та інтересів студентської університетської спільноти.

Рівень ефективності студентського самоврядування часто вимірюється кількісними та якісними показниками реалізації різного роду заходів та залученості до них студентської спільноти. Тому доречним стало питання «Чи брали Ви участь у заходах, організованих студентським самоврядуванням?», де 80% (32 особи) відповіло – так, а 20% (8 осіб) – ні. З даних результатів бачимо, що навіть студенти, які не брали активної участі у виборах студентської ради, є залученими до того чи іншого заходу, організованого та проведеного силами органів студентського самоврядування. Як бачимо з опитування, переважна більшість студентів проявляють активність і беруть участь у різноманітних студентських заходах. Ми вважаємо, що потенційно ці 80% можуть розглядатися як особи, які можна залучити до лав студентських рад в якості активістів, відповідно в майбутньому вони можуть бути потенційними громадськими активістами.

Наступним логічним питанням було «Як часто ви берете участь в таких заходах?». Відповіді розподілилися наступним чином – регулярно 32,5% (13 осіб); інколи – 37,5% (15 осіб); дуже рідко – 12,5% (5 осіб), не буре участь – 17,5% (7 осіб). Отже, провідний відсоток респондентів на регулярній основі або періодично беруть участь у різноманітних заходах, намагаються бути залучені до такого роду діяльності якщо не організаторами, то хоча б у якості учасників.

Для того, щоб розумітися на тому, як більш ефективно залучати студентську молодь до лав студентського самоврядування, необхідно розуміти

причини, які є перешкодою до такого залучення. Відповідно, наступним питанням дослідження було «Які основні перешкоди для активної участі у студентському самоврядуванні ви бачите?». Значна кількість респондентів – 52,5% (21 особа) – вказали на брак часу; 35% (14 осіб) – відсутність зацікавленості; 10% (4 осіб) – відсутність інформації; 2,5% (1 особа) – щось інше.

Ми вважаємо, що брак часу зумовлений тим, що в умовах економічної скрути в умовах війни, більшість студентської молоді змушена працювати, щоб утримувати себе (оплачувати навчання), а інколи й членів родини. Звичайно робота забирає багато часу, що унеможливлює активну залученість до діяльності в органах студентського самоврядування та в громадській участі загалом. Щодо питання відсутності інтересу серед студентської молоді, на нашу думку, воно потребує додаткового вивчення. Щоб студентам було цікаво, треба вивчати їх інтереси, потреби і планувати такі види діяльності, які потенційно можуть зацікавити цю групу студентів.

Тому ми поставили запитання (відкрите) «Які ініціативи або заходи, на Вашу думку, варто запровадити для покращення роботи студентського самоврядування?». Відповідно до отриманих відповідей, можемо зазначити, що коло потреб респондентів достатньо широке. Провідними напрямками можемо виокремити: 1) тім білдінг; 2) реалізація освітніх заходів; 3) оптимізація інформаційного напрямку роботу; 4) проведення заходів, які б сприяли у допомозі в питаннях працевлаштування для випускників, наприклад, «ярмарки вакансій», зустрічі з роботодавцями тощо; 5) покращення позицій серед адміністрації університету; 6) заходи, які сприятимуть соціалізації студентів; 7) культурно-розважальні і подібні. Вважаємо, що подібні опитування треба робити періодично, адже нові набори студентів можуть дати нові результати. Отримані результати можуть стати в нагоді для розробки ефективної програми діяльності органів студентського самоврядування.

Враховуючи той факт, що студентське самоврядування є складовим елементом системи функціонування закладу вищої освіти, необхідно також враховувати і особливості співпраці з іншими складовими компонентами даної

системи. До таких компонентів можна віднести адміністрацію коледжу/факультету/університету. Тому наступним питанням було «Чи вважаєте ви, що студентське самоврядування потребує більшої підтримки та співпраці з адміністрацією університету, з органами місцевого самоврядування та регіональної державної влади?». Абсолютна більшість респондентів, 82,5% (33 особи) зазначили «так», 17,5% (7 осіб) дали відповідь «ні».

Можемо зробити для себе проміжний висновок, що в певній мірі ефективність та якість роботи студентського самоврядування як прямо, так і опосередковано (в залежності від вектору діяльності), залежить від рівня підтримки діяльності органів студентського самоврядування з боку представників адміністрації закладів вищої освіти. Ефективність роботи адміністрації має певний вплив на діяльність студентського самоврядування в якості ефективно інструменту розвитку громадської активності студентської молоді.

Наступним питанням відкритого типу даного дослідження було «Що б ви хотіли змінити у структурі або діяльності студентського самоврядування?». Якщо узагальнити отримані відповіді то результати виглядатимуть наступним чином: 1) персоніфікація складу студентських рад (більше інформації про осіб, які залучені до її діяльності); 2) покращення інформативності та звітності; 3) вибори глав секторів; 4) обов’язковість звітних конференцій; 5) фінансування діяльності органів студентського самоврядування; 6) проєктно-орієнтована діяльність; 7) ліквідація поділів на сектори. Отримані пропозиції мають певний раціональний погляд щодо оптимізації діяльності органів студентського самоврядування, як інструменту формування громадської активності здобувачів освіти, так і певні дискусійні пропозиції, які потребують більш детального обговорення.

Таким чином, на основі проведеного дослідження можемо зазначити, що рівень залученості студентів до студентського самоврядування в умовах воєнного стану, зокрема в прифронтовому місті Запоріжжя, демонструє достатньо оптимістичні показники: понад половина опитаних мають досвід участі у

діяльності органів самоврядування. Це свідчить про збереження громадської активності та бажання молоді впливати на студентське середовище навіть в умовах воєнних загроз. Роль студентського самоврядування у формуванні громадської активності є підтвердженою: респонденти визнають значущість культурних, волонтерських, спортивних та освітніх ініціатив, як ключових чинників, що стимулюють їхню участь у громадському житті.

Результати дослідження підтверджують, що студентське самоврядування є дієвим інструментом розвитку громадської активності студентської молоді, який потребує постійної підтримки, внутрішньої модернізації та інтеграції у загальноуніверситетську політику розвитку молоді.

### 3.3. Рекомендації щодо оптимізації студентського самоврядування як чинника формування громадської активності студентської молоді

На основі теоретичного та емпіричного дослідження ми можемо запропонувати рекомендації, які сприятимуть оптимізації студентського самоврядування як чинника формування громадської активності студентської молоді.

1. Громадський активіст, це в першу чергу лідер, який є спроможним брати відповідальність за себе, за свою ідею та свою команду. Враховуючи даний факт, перед органами студентського самоврядування стоїть провідне завдання – навчити та сприяти розвитку лідерських навичок серед студентської молоді. Для підготовки лідерів студентської молоді в нагоді можуть стати відповідні тренінги, семінари, майстер-класи з лідерства, управління проектами, громадських ініціатив. В результаті це сприятиме розвитку лідерських вмінь та навичок для ефективної громадської діяльності молоді в будь яких ситуаціях. Актуальним може бути впровадження та поширення ідеї менторства, яка дозволить створити таке середовище, в якому буде відбуватися взаємодія між досвідченими студентами та першокурсниками. Менторські програми сприятимуть передачі знань та досвіду, тим самим, підвищуючи ефективність роботи студентського самоврядування.

2. Розвиток партнерських відносин між студентським самоврядуванням та адміністрацією закладів вищої освіти. Формування засад ефективного партнерства з адміністрацією ЗВО, сприятиме створенню спільних комісій для розв'язання актуальних проблем (наприклад, покращення інфраструктури, організація студентських заходів, рішення соціальних питань). Це надаватиме досвід партнерської співпраці для подальшої громадської активності за межами ЗВО у будь-яких організаціях.

3. Сучасні виклики вимагають більш ефективного формування соціальних ініціатив та волонтерства серед студентської молоді. Враховуючи дану потребу та можливості органів студентського самоврядування, реалізація вказаних ініціатив може стати основою для організації соціальних ініціатив, волонтерських програм, які сприяють розвитку громадської активності серед молоді. Наразі існує також нагальна потреба у створення відповідних умов для реалізації соціальних проектів студентами.

4. Для того, щоб студентське самоврядування стимулювало до більш ефективного залучення студентської молоді до громадської діяльності, є потреба в оцінці ефективності та наявності зворотного зв'язку. Як свідчать загальноприйнята практика і результати опитування регулярна звітність щодо результатів діяльності роботи органів студентського самоврядування сприятиме більш детальному розумінню того, які ініціативи є більш затребуваними та ефективними, які напрямки діяльності потребують вдосконалення. В результаті це дозволить оптимізувати подальшу діяльність студентського самоврядування, сприяти цілеспрямованому залученню студентської молоді до громадської активності.

5. Потреба у розвитку студентської самодіяльності. Реалізація різного роду та форматів культурно-освітніх заходів сприяють розвитку ініціативності студентської молоді. Подібного роду активність має перспективний характер і потенційно може слугувати в якості платформи для обміну ідеями та розгортання масштабних громадських рухів відповідного спрямування.

6. Налагодження співпраці між ЗВО для активізації ролі та можливостей студентського самоврядування, як інструменту розвитку громадської активності серед студентської молоді. Вважаємо, що організація спільних заходів, форумів та конференцій між ЗВО дозволить сформувати між органами студентського самоврядування простір, який сприятиме обміну досвідом та ідеями. В перспективі це дозволить розширенню векторів спільної діяльності і формувати серед студентської молоді єдності в реалізації громадських ініціатив.

7. Поширення ідеї та можливостей залучення студентської молоді до міжнародних ініціатив. Різноманітні міжнародні програми громадського спрямування сприятимуть залученню студентської молоді до міжнародних програм, обмінів та форумів. Що в свою чергу, дозволить підвищити їх громадську активність на глобальному рівні, сприятиме розвитку інтернаціональної свідомості.

Надані рекомендації мають на меті сприяти оптимізації студентського самоврядування, як чинника формування громадської активності студентської молоді. Дані рекомендації націлені на вдосконалення структур, розвитку лідерських якостей і забезпечення активного залучення широкого кола здобувачів освіти до процесів ухвалення рішень. Розвиток лідерства, формування партнерських відносин з адміністрацією ЗВО, підтримка соціальних та культурно-просвітницьких ініціатив, співпраця між ЗВО та залучення міжнародних ініціатив можуть значно підвищити ефективність студентського самоврядування як інструменту формування громадянської позиції студентів.

# ВИСНОВКИ

В ході реалізації завдань кваліфікаційної роботи уточнено комплекс базових понять: «студентське самоврядування», «студентська молодь», «громадська активність». Їх змістовний аналіз свідчить про глибокий взаємозв'язок між ними. Основні характеристики кожного з цих понять демонструють, що студентська молодь, завдяки своїм віковим, психологічним та соціальним особливостям, а також через інструмент, яким є студентське самоврядування, сприяє формуванню засад зваженої громадської активності.

Попри мультидисциплінарний підхід до вивчення ролі студентського самоврядування у формуванні громадської активності студентської молоді, спостерігається певна нестача соціологічного аналізу цієї проблеми. Аналіз стану наукової розробленості проблеми показав, що деякі аспекти питання почали досліджуватися ще в 19 столітті (студентські рухи), але більш глибокі розробки стали результатом інституціоналізації студентського самоврядування. З огляду на те, що студентське самоврядування та громадська активність є невід'ємними складовими демократії в Україні, це питання почало активно вивчатися в 90-х роках XX століття. Однак, на сьогодні виникає потреба в більш детальному та всебічному дослідженні ролі студентського самоврядування та викликів, які воно ставить у контексті сучасних вимог громадської активності.

У процесі написання цієї роботи ми керувалися низкою принципів, серед яких: об'єктивність, детермінізм, розвиток і комплексність. Також були застосовані такі наукові підходи, як аксіологічний, діяльнісний, системний, а також методи наукового аналізу, синтезу, структурно-функціональний метод. Емпіричні методи представлені опитуванням шляхом анкетування.

Незважаючи на зафіксований низький рівень формальної участі молоді в громадських організаціях, історичні події останніх років свідчать про високий рівень громадянської свідомості серед молоді. Це вказує на те, що громадянське суспільство в Україні, попри періодичні «революції», залишається слабким і фрагментованим. Основними причинами цієї суперечності є: 1) відсутність у

студентської молоді необхідних знань та навичок для ефективного використання соціальних можливостей; 2) недосконаліть процесів самоорганізації в суспільстві; 3) брак знань щодо існуючих інструментів впливу на громадське життя; 4) недостатня підтримка та стимулювання молоді до участі в громадській діяльності з боку громадських об'єднань.

Завдяки широким можливостям, які надає студентське самоврядування, воно сприяє розвитку лідерських якостей, волонтерства, відповідальності, навичок командної роботи та громадської освіченості серед студентів. Зокрема, активна участь студентів у самоврядуванні допомагає формувати демократичну свідомість, а також дає можливість студентам долучатися до різноманітних соціальних ініціатив, що безпосередньо впливає на розвиток громадянської свідомості.

На сьогодні існує кілька форм, які сприяють значущій ролі студентського самоврядування у формуванні громадської активності студентської молоді. Найбільш поширеними з них є: управлінська форма, співуправління, соціальна співпраця, оцінка результативності тощо. Ці форми дозволяють використовувати різноманітні інструменти як загального, так і вузькогалузевого характеру, що забезпечує комплексний вплив студентського самоврядування на розвиток громадської активності студентів.

Для емпіричного дослідження нами було використано методи соціологічного опитування, зокрема анкетування, що дозволило отримати актуальну інформацію про сприйняття студентами ролі самоврядування. Участь в опитуванні взяло 40 студентів.

Згідно з результатами проведеного дослідження, можна стверджувати, що рівень залученості студентів до студентського самоврядування в умовах воєнного стану, зокрема у прифронтовому місті Запоріжжя, демонструє позитивні тенденції. Більше половини опитаних мають досвід участі у діяльності органів самоврядування, що свідчить про збереження громадської активності та прагнення молоді впливати на студентське середовище, навіть за умов воєнних загроз.

Роль студентського самоврядування у формуванні громадської активності підтверджена: респонденти вважають культурні, волонтерські, спортивні та освітні ініціативи основними чинниками, що мотивують їх до активної участі в громадському житті. Результати дослідження свідчать, що студентське самоврядування є доволі ефективним інструментом розвитку громадської активності студентів, але вимагає постійної підтримки, модернізації та інтеграції в загальну стратегію розвитку молоді в університетах.

Основними рекомендаціями щодо оптимізації студентського самоврядування, як важливого чинника формування громадської активності студентської молоді є : розвиток лідерства, встановлення партнерських відносин з адміністрацією закладів вищої освіти, підтримка соціальних і культурно-просвітницьких ініціатив, співпраця з міжнародними організаціями. Це дозволить значно підвищити ефективність студентського самоврядування як інструменту формування громадянської свідомості серед студентів.

Теоретичне та емпіричне дослідження та висновки демонструють, що гіпотеза, про те, що студентське самоврядування є важливим фактором формування громадської активності студентської молоді, оскільки позитивно впливає на суспільну активність молодих людей у майбутньому – підтвердилась. Питання лідерства, продемонструвало свою вагомість щодо розвитку ролі студентського самоврядування як інструменту громадської активності серед студентської молоді. Тому, друга гіпотеза також набула своєї доказовості. Емпіричне дослідження довело, що залучення широкого кола студентської молоді до участі у студентському самоврядуванні та урізноманітнення форм його діяльності більше сприятиме формуванню громадської активності здобувачів освіти.

# СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Божинов Р. А. Особливості розвитку студентського руху в Україні (1991-2004 рр.). *Наукові праці Чорноморського державного університету ім. Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія».* Сер. : Історичні науки. 2009. Т. 94, Вип. 81. С. 75-78.

2. Васильєва М.П., Коваленко Д.В., Романова І.А. Розвиток соціальної активності студентської молоді як основа соціальної згуртованості суспільства. *Перспективи та інновації науки.* 2023. № 1(19). С.45-56.

3. Вербець В.В. Методологія та методика соціологічних досліджень: Навчально методичний посібник. 2-ге вид. доп. і перероб. Рівне : РДГУ: Інститут соціальних досліджень, 2006. 167 с.

4. Головатий М. Молодіжна політика в Україні: проблеми оновлення. Київ : Наукова думка, 1993. 237 с.

5. Грабченко А.І., Федорович В.О., Гаращенко Я.М. Методи наукових досліджень: Навч. посібник. Харків : НТУ «ХПІ», 2009. 142 с.

6. Грибушенкова А.Г. Студентська молодь на ринку праці. *Матеріали молодіжного соціологічного форуму (22 квітня 2020 р. м. Київ).* URL: https://repository.kpi.kharkov.ua/server/api/core/bitstreams/98b6b7f6-b900-4ebb-a672-da7f6aba4cb6/content (дата звернення: 13.02.2025).

7. Громадська активність громадян України. Загальнонаціональне дослідження. Фонд «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва. 2018. URL: https://dif.org.ua/article/gromadskaaktivnist-gromadyan-ukraini (дата звернення: 01.03.2025).

8. Громадянська активність студентства м. Мелітополя у контексті трансформації суспільно-політичних відносин в Україні. Лабораторія соціологічних досліджень МДПУ ім. Б. Хмельницького. Мелітополь, 2012. 56 с.

9. Давидюк М.І. Студентське самоврядування як соціальний інститут із формування політико-культурних засад національної еліти. *Гілея: науковий вісник*. 2014. Вип. 90. С. 384-388.

10. Демченко Ю.О. Особливості організації студентського самоврядування у ВНЗ. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2015. № 42. С. 544-550.

11. Зеленська Т.А. Особливості ідентифікаційної матриці студентської молоді. *Проблеми загальної та педагогічної психології.* 2011. Т. XII, Ч. 1. С. 128–135.

12. Історія бою під Крутами у січні 1918 року та умови Брест-литовського мирного договору. *Український інститут національної пам'яті*. URL: https://vysh.gov.ua/istoriya-boyu-pid-krutamy-u-sichni-1918-roku-ta-umovy-brest-lytovskogo-myrnogo-dogovoru/ (дата звернення: 17.02.2025).

13. Каськова К.О., Немцова І.В. Студентське самоврядування як важливий чинник формування культурного та соціального рівня здобувачів освіти. *Матеріали VII Всеукраїнської міждисциплінарної наук.-практ. конференції студентів і молодих вчених «Актуальні питання сучасного соціогуманітарного знання» (18 лист. 2021 р. м. Харків)*. Харків: ХНТУ, 2021. URL: https://repo.btu.kharkov.ua/bitstream/123456789/39873/1/Zbirka_Aktualni%20pytannia%20suchasnoho%20sotsiohumanitarnoho%20znannia%202021-72-73.pdf (дата звернення: 19.02.2025).

14. Кращенко Ю.П. Студентське самоврядування як середовище виховання лідерських якостей. *Наукові записки Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка*. 2016. Вип. 64. С. 68-76.

15. Ковалюк Р.Т. Європейська парадигма в українському студентському русі (XIX ст.). *Вісник Київського міжнародного університету: збірник наукових статей.* 2004. №3. URL: https://vmv.kymu.edu.ua/series/vmv/vipusk3/8.pdf (дата звернення: 17.02.2025).

16. Комарова Н.М. Розвиток громадянської активності української молоді та формування лідерських якостей. *Вісник Дніпровської академії неперервної освіти*. 2019. № 4. URL: https://dismp.gov.ua/rozvytok-hromadianskoi-aktyvnosti-ukrainskoi-molodi/ (дата звернення: 18.02.2025).

17. Лукіна Т.О. Технологія розробки анкет для моніторингових досліджень освітніх проблем: метод. посібник. Миколаїв : ОІППО, 2012. 32 с.

18. Мінаєв А. Піднесення молодіжного руху другої половини 60-х рр. XX ст. в країнах Заходу та причини його занепаду *Питання історії нового та новітнього часу.* 2000. № 7. С. 114-124.

19. Основи методології та організації наукових досліджень: навч. посібник/ за ред. А.Є. Конверського. Київ : Центр учбової літератури, 2018. 352 с.

20. Підгаєцька А.В. Розвиток студентського самоврядування в університетах Канади (друга половина XX – поч. XXI ст.) : монографія. Умань : Візаві, 2021. 183 с.

21. Про вищу освіту : Закон України від 1 липня 2014 року № 1556-VII. *Відомості Верховної Ради України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text (дата звернення: 13.02.2025).

22. Равчев О. Громадська активність як засіб розвитку особистості. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова*. 2015. Вип. 2 (47). С. 122-128.

23. Світоглядні орієнтації студентської молоді: за матеріалами соц. досліджень/ уклад. Л.В. Карпусь, Т.І. Чорна. Вінниця : ВТЕІ ДТЕУ, 2022. 133 с.

24. Скиба Ю., Червона Л. , Паламарчук О. Студентське самоврядування та його роль у забезпеченні якості вищої освіти. *Університети і лідерство.* 2022. №14. С.127-129.

25. Старченко О. Студентське самоврядування як чинник формування лідерських, організаторських і комунікативних компетентностей майбутніх фахівців. *Витоки педагогічної майстерності.* 2014. № 14. С.254-260.

26. Троцко Г.В. Студентське самоврядування як засіб розвитку особистості. *Педагогічна і психологічна науки в Україні.* 2017. С. 296–307.

27. Ципко С. Громадська активність студентської молоді: проблематика соціологічного аналізу. *Релігія та Соціум.* 2016. №3-4(23-24). С.189-196.

28. Шамич О.М. Підлітки та їх громадська активність. *Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами : зб. наук. праць*, 2013. №10. С.107-119.

29. Шевцова Ю. Студентська молодь напередодні незалежності України. Як все починалось. Державний інститут сімейної та молодіжної політики. URL: https://dismp.gov.ua/studentska-molod-naperedodni-nezalezhnosti-ukraini-yak-vse-pochinalos/ (дата звернення: 17.02.2025).

30. Шинкарук Д.І. Шляхи соціального становлення студентів вищих навчальних закладів в умовах загальноєвропейського освітнього простору. *Матеріали IV Міжнародної Школи студентських ініціатив (13-14 грудня 2013 р. м. Глухів)*. Глухів : РВВ ГНПУ ім. О. Довженка, 2016. С. 68-73.

31. Шостак І.В. Анкетування: методичні рекомендації щодо організації та проведення соціологічного дослідження. Острог : Нац. ун-т «Острозька академія», 2021. 40 с.

32. Юрків Я.І. Студентське самоврядування як адаптивне середовище студентів-переселенців. *Соціологія та соціальна робота в умовах національних та регіональних викликів. Матеріали доповідей та повідомлень міжнародної науково-практичної конференції (27 вер. 2019 р. м. Ужгород)* / за ред. І.В. Козубовської, Ф.Ф. Шандора. Ужгород : ТОВ «РІК-У», 2019. С. 115-116.

33. Яворська Т. Молоді, затяті і завзяті: як студенти творили українські революції. *Еспресо*. 17 листопада 2023 р. URL: https://espreso.tv/molodi-zatyati-i-zavzyati-yak-studenti-tvorili-ukrainski-revolyutsii (дата звернення: 17.02.2025).

34. Яке місце волонтерства ОСС? Українська волонтерська служба. Офіційний сайт. URL: https://volunteer.country/library/iake-misce-volonterstva-v-oss (дата звернення: 19.02.2025).

35. Як починалася студентська «Революція на граніті»? *Український інститут національної пам'яті*. 2 жовтня 2019 р. URL: https://uinp.gov.ua/pres-centr/novyny/yak-pochynalasya-studentska-revolyuciya-na-graniti (дата звернення: 17.02.2025).

36. Ящук І., Казакова Н. Студентське самоврядування як засіб формування у здобувачів освіти проактивної життєвої позиції й усвідомленої громадянської відповідальності . *Молодь і ринок.* 2024. №.1. С.7-12.

# ДОДАТКИ

Додаток А

Програма
соціологічного дослідження
на тему:
**«Ефективність засобів студентського самоврядування у процесі формування громадської активності здобувачів освіти»**

## 1.Методологічна частина.

*1.Формулювання та обґрунтування проблеми.*

Сучасний український соціум потребує формування свідомих громадян, які розуміються на своїх правах та можливостях, використовуючи які, вони будуть реалізовувати для поступального демократичного розвитку української держави. Студентське самоврядування виступає одним з чинників, котрі сприяють впливу на формування громадської активності студентської молоді. Відповідно до особливостей Болонського процесу, до якого залучена і українська система освіти, студентське самоврядування є провідним елементом освітньо-виховного середовища закладів вищої освіти. Студентське самоврядування починає функціонувати вже на рівні академічної групи, гуртуючи студентів в цілісну команду, залучаючи до участі у різноманітних заходах, створюючи умови для розкриття їхнього потенціалу. А взагалі провідними рівнями студентського самоврядування виступають факультет, гуртожиток та університет в цілому. Надання широких повноважень студентському самоврядуванню дозволяє студентам долучитися до можливості управління освітнім процесом, розвитку соціальних ініціатив та активізації суспільного життя студентства.

Воєнний стан діє в Україні вже понад три роки, та виклики війни значно актуалізували роль та значення активного громадського суспільства, в якому провідну роль завжди відіграє молодь. Одним з механізмів, що залучає молодь до функціонування громадянського суспільства, є саме студентське самоврядування. Різноманітні дослідження щодо ролі студентського самоврядування у формуванні громадської активності студентської молоді обумовлені низкою чинників. Серед яких є розуміння того, що під час навчання у закладах вищої освіти поряд із набуттям знань, студенти, що залучені до студентського самоврядування, набувають організаторських і управлінських здібностей. Внаслідок чого студентське самоврядування сприяє вихованню ініціативності, відповідальності та здатності до самоорганізації, що необхідно для побудови ефективного громадянського суспільства.

Актуальність також зумовлена тим, що в умовах війни роль студентського самоврядування значно зростає, адже ті соціальні процеси, які наразі відбуваються в країні, сприяли підвищенню рівня соціальної свідомості студентства, стимулюючи його участь у волонтерстві, правозахисній діяльності та громадських ініціативах. Але враховуючи безпековий чинник, даний фактор не є розповсюдженим по всій країні. На сьогодні в тих регіонах країни, які

вимушені проводити освітній процес в дистанційному форматі, студентське самоврядування знаходиться в стані стагнації. Тому, виникає потреба в розробці ефективних методів, які б сприяли розвитку студентському самоврядуванню в умовах дистанційного навчання.

*1.2. Обґрунтування проблемної ситуації*

Хоч студентське самоврядування і є одним з тих механізмів, що сприяє формуванню громадської активності студентської молоді, але його ефективне застосування стикається з низкою проблем та викликів. Далеко не всі студенти зацікавлені в участі у різноманітних формах студентському самоврядуванні. Це обумовлено відсутністю персональної мотивації або зневірою в реальний вплив студентського самоврядування на життя закладу освіти. Певна частина студентів непоінформована на достатньому рівні щодо особливостей та можливостей студентського самоврядування.

Поширеною проблемою студентського самоврядування є недостатній рівень підготовки лідерів студентського самоврядування, які здатні до ефективного захисту прав студентів, поширення думки студентів, та взагалі реалізації ефективної комунікації всередині студентської спільноти щодо особливостей та ролі самоврядування. Однією із перешкод розвитку студентського самоврядування є відсутність підтримки з боку керівництва закладу освіти в доцільності та раціональності функціонування органів студентського самоврядування. Також відсутність досвідчених менторів або консультантів з боку викладачів чи громадських організацій може гальмувати розвиток самоврядування.

*1.3. Об'єкт дослідження.*

Об'єкт – громадська активність студентської молоді як дієвий механізм формування громадянського суспільства.

*1.4. Предмет дослідження .*

Предмет – студентське самоврядування як чинник формуванні громадської активності студентської молоді

*1.5. Визначення мети дослідження.*

Мета дослідження – дослідити ефективність функціонування студентського самоврядування у закладі вищої освіти та його ролі в процесі формування громадської активності студентської молоді

*1.6. Завдання дослідження.*

– дослідити рівень активності студентської молоді в органах студентського самоврядування ЗВО;

– виявити основні напрямки студентської активності;

– дослідити особливості розвитку студентського самоврядування як чинника формуванні громадської активності студентської молоді;

– дослідити форми і засоби студентського самоврядування у формуванні громадської активності студентської молоді;

*1.7. Логічний аналіз основних понять.*

Студентське самоврядування - форма самоорганізації студентів, механізм представництва й відстоювання своїх прав, можливість самореалізації

Студентська молодь - це найбільш активна, мобільна і динамічна частина населення, вона розглядається як специфічна, соціально-професійна група людей, що об'єднана виконанням спеціальних учбових і соціально-підготовчих функцій, характеризується спільністю побуту, ціннісних орієнтацій і способу життя

Громадська активність - складний стан, і одночасно, якість людини як представника соціального, завдяки якому відбувається не тільки зв'язок людини з навколишньою дійсністю, але й створення світу відносин, в яких розгортаються і реалізуються особливі форми і види громадянської активності в складній взаємодії суб'єктів

*1.8. Гіпотези дослідження*

1. Студентське самоврядування є важливим фактором формування громадської активності студентської молоді, оскільки позитивно впливає на суспільну активність молодих людей у майбутньому.

2. Значну роль в ефективному функціонуванні студентського самоврядування відіграє лідер.

3. Залучення широкого кола студентської молоді до участі у студентському самоврядуванні та урізноманітнення форм його діяльності більше сприятиме формуванню громадської активності здобувачів освіти.

*1.9. Операціоналізація*

1. На якому курсі Ви навчаєтеся? (відкрите питання)
2. На якій спеціальності Ви навчаєтесь? (відкрите питання)
3. Чи є ви учасником студентського самоврядування?
   Так
   Ні
4. Якщо так, яку саме роль ви виконуєте у студентському самоврядуванні? (відкрите питання)
5. Чи брали ви участь у виборах представників студентського самоврядування? (так/ні)
   Так
   Ні
6. Як ви оцінюєте рівень впливу студентського самоврядування на життя університету?
   Низький
   Середній
   Високий
7. Чи отримували ви інформацію про діяльність студентського самоврядування?
   Регулярно
   Періодично отримую
   Майже не отримую
   Не отримую взагалі
8. Які форми діяльності студентського самоврядування найбільше сприяють вашій громадській активності?
   Волонтерські проєкти
   Освітні ініціативи

Культурні заходи
Спортивні заходи
Захист прав студентів
Інше (вкажіть) _____

9. Чи вважаєте ви, що студентське самоврядування ефективно представляє інтереси студентів перед адміністрацією?
   Так
   Частково
   Ні
10. Чи брали ви участь у заходах, організованих студентським самоврядуванням?
   Так
   Ні
11. Як часто ви берете участь у таких заходах?
   Регулярно
   Інколи
   Дуже рідко
   Не беру участі

12. Які основні перешкоди для активної участі у студентському самоврядуванні ви бачите?
   Брак часу
   Недостатня інформованість
   Відсутність зацікавленості
   Інше(вкажіть)_____
13. Які ініціативи або заходи, на вашу думку, варто запровадити для покращення роботи студентського самоврядування? (відкрите питання).
14. Чи вважаєте ви, що студентське самоврядування потребує більшої підтримки від адміністрації університету, органів місцевого самоврядування та державної влади?
   Так
   Ні
15. Що б ви хотіли змінити у структурі або діяльності студентського самоврядування? (відкрите питання).

**ІІ. Методична частина**

*2.1. Обґрунтування методу дослідження.*

У прикладній частині роботи буде використане опитування у формі інтернет-анкетування за допомогою гугл-форми.

Об’єктом дослідження виступають студенти ЗВО.

*2.2. Визначення обстежуваної сукупності та розрахунок її обсягу.*

Обсяг вибіркової сукупності складає 40 осіб.

Додаток Б

**АНКЕТА**

Добрий день, шановний (-а) респондент (-ка) ! Я, студент бакалаврату факультету соціології та управління, проводжу опитування серед студентської молоді! Мета дослідження – дослідити ефективність функціонування студентського самоврядування у закладі вищої освіти та його ролі в процесі формування громадської активності студентської молоді. Просимо Вас взяти участь в опитуванні, відповівши на питання анкети. Можете бути певні, що всі дані є конфіденційними і будуть використані лише в узагальненому вигляді.

Правила заповнення анкети:

1. Дочитуйте питання і варіанти відповідей до кінця, лише потім обирайте той варіант, який Ви вважаєте потрібним.
2. Якщо Ви спочатку обрали один варіант відповіді, а потім вирішили змінити його, поверніться назад та оберіть правильний варіант відповіді.

1. На якому курсі Ви навчаєтеся?

_____

2. На якій спеціальності Ви навчаєтесь?

_____

3. Чи є ви учасником студентського самоврядування?

1. Так 2. Ні

4. Якщо так, яку саме роль ви виконуєте у студентському самоврядуванні?

_____

_____

_____

5. Чи брали ви участь у виборах представників студентського самоврядування? (так/ні)

1. Так 2. Ні

6. Як ви оцінюєте рівень впливу студентського самоврядування на життя університету?

1. Низький 2. Середній 3. Високий

7. Чи отримували ви інформацію про діяльність студентського самоврядування?

1. Регулярно 2. Періодично отримую

3. Майже не отримую 4. Не отримую взагалі

8. Які форми діяльності студентського самоврядування найбільше сприяють вашій громадській активності?

1. Волонтерські проєкти
2. Освітні ініціативи
3. Культурні заходи
4. Спортивні заходи
5. Захист прав студентів
6. Інше (вкажіть) _____

9. Чи вважаєте ви, що студентське самоврядування ефективно представляє інтереси студентів перед адміністрацією?

1. Так 2. Частково 3. Ні

10. Чи брали ви участь у заходах, організованих студентським самоврядуванням?

1.Так 2. Ні

11. Як часто ви берете участь у таких заходах?

1. Регулярно 2. Інколи

3. Дуже рідко 4. Не беру участі

12. Які основні перешкоди для активної участі у студентському самоврядуванні ви бачите?

1. Брак часу
2. Недостатня інформованість
3. Відсутність зацікавленості
4. Інше(вкажіть)_____

13. Які ініціативи або заходи, на вашу думку, варто запровадити для покращення роботи студентського самоврядування?

_____

_____

_____

14. Чи вважаєте ви, що студентське самоврядування потребує більшої підтримки від адміністрації університету, органів місцевого самоврядування та державної влади?

1. Так 2. Ні

15. Що б ви хотіли змінити у структурі або діяльності студентського самоврядування?

_____

_____

_____

_____

_____

**ДЯКУЄМО ЗА УЧАСТЬ В ОПИТУВАННІ!!!**

**Декларація**
**академічної доброчесності**
**здобувача ступеня вищої освіти ЗНУ**

Я, Полтавець Єлисей Андрійович, студент IV курсу бакалаврату, денної форми навчання, факультету соціології та управління, спеціальності С5 «Соціологія», освітньої програми «Соціологія медіації та кримінології», адреса електронної пошти epoltavec2003@gmail.com:

- підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота на тему «Студентське самоврядування у формуванні громадської активності студентської молоді» відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, що визначені у ст. 42 Закону України «Про освіту», зі змістом яких ознайомлений/на;

- заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи є ідентичною її друкованій версії;

- згоден на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям академічної доброчесності у будь-який спосіб, у тому числі за допомогою інтернет-системи, а також на архівування моєї роботи в базі даних цієї системи.

06.06.2025 Є.А. Полтавець

Науковий керівник,
к.філ.н., доцент кафедри соціології Т.Ф. Бірюкова
06.06.2025